

GUTH TUAIRIM

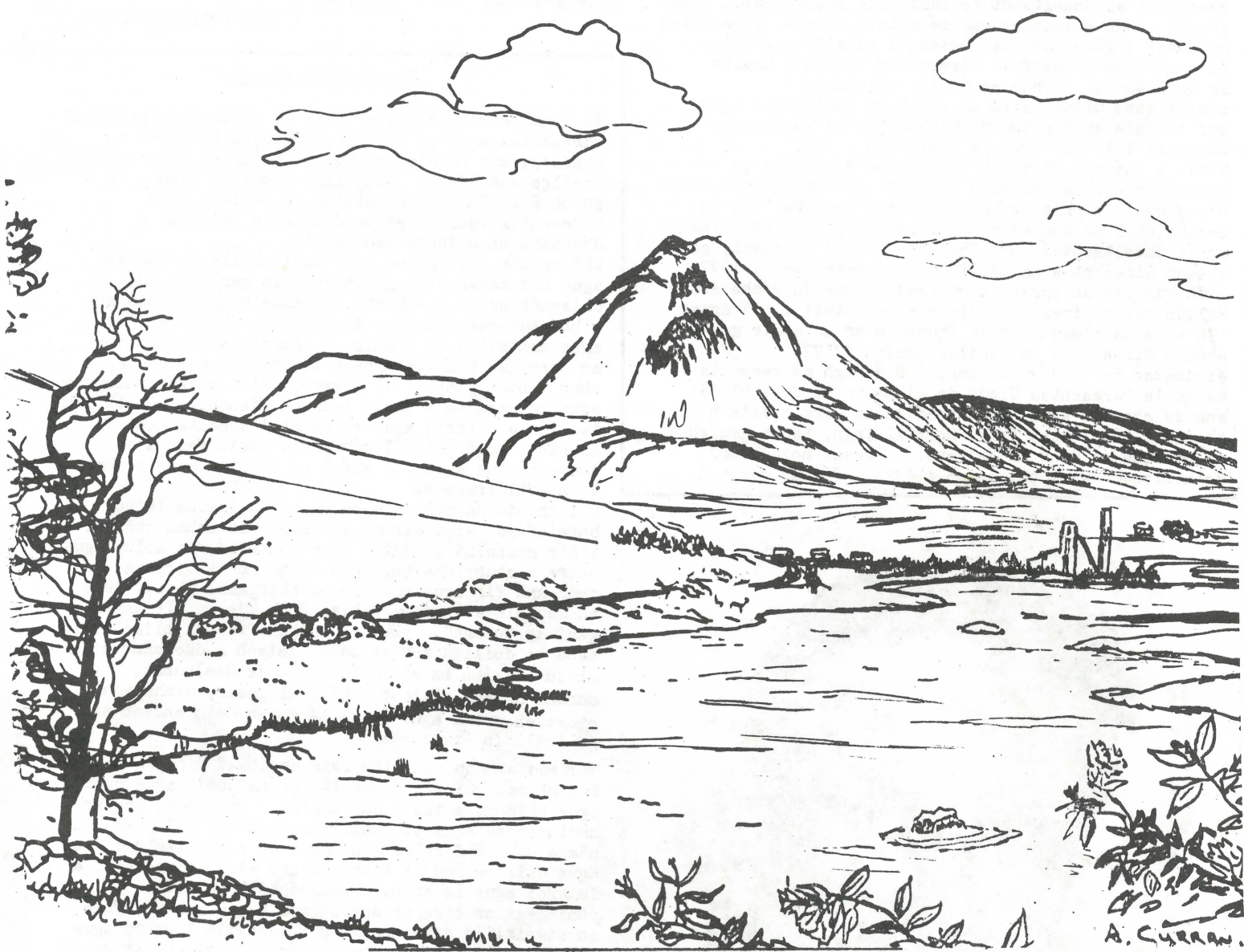
lml. 2

Uimh. 8

Deireadh Fomhair 1980

EAGRÁN SPEISIALTA

30p

AN TOIREACHTAS IN SAOZÓOBÁIR

Cuireann muid fíor chaoín fáilte ón ar gcofí romhaibhse, cáirle an Oireachtais ó chuile chearn de'n tír agus as taobh amuigh di. Cuireann muid fáilte go h-áirithe roimh mhuintir na Gaeltachta anoir, aniar agus aneas, go Oireachtas na Gaeilge anseo in ár measc i nGleanntáin Ghlas Ghaoth Dobhair. Tá súil againn go mbainfidh sibh sult agus pléisiúr as bhur seal anseo agus gur le leas bhur spiorad Gaelach a rachas Oireachtas seo 1980.

Ba mhaith linn buíochas a thabhairt do na daoine uilig a scríobh altanna duinn, do Anna Ní Churráin as Dobhar a rinne an pictiúr do'n chlúdach agus do achán duine eile a chuidigh linn ar dhóigh ar bith leis an eagraí seo do "Guth 7 Tuairim" a chur ar fáil. Go saolaí Dia sibh uilig.

C. Ó Dónaill (Guth 7 Tuairim)
Máire Mhic Niallais.

Nuair a thosaigh easaontas faoi'n Oireachtas a bheith i mBaile Atha Cliath ag deireadh na seascaidí ba bheag a shíl daoine go mbéadh an tOireachtas céanna a réachtáil sa Ghaeltacht go luath sna seachtóidí. Mar gheall ar an easaontas seo réachtáil coiste, Oireachtas na nGael i gConamara trí bliana i ndiaidh a chéile, le cruthú go bhfeadfadh Oireachtas foirfe a bheith sa Ghaeltacht. Thug an Coiste náisiúnta í mBaile Atha Cliath áird ar ghuth na Gaeltachta agus mar thoradh ar sin tugadh Oireachtas na Gaeilge go Conamara i 1974. Bhí sé arais ann i '76. Nuair a tháinig Oifigigh ón Choiste Náisiúnta go Gaoth Dobhair le cruinniú a bheith acu le cúrsaí Oireachtais a phlé ar an 12ú de mhí Feabhra '75, is beag a shíl na daoine a bhí i lathair, agus bhí siad ann ó Ghaeltachtaí Thír Chonaill ar fad beagnach, go mbéadh Oireachtas na Gaeilge a láimhseal acu i 1977, gidh gur sin an spríoc a cuireadh rómpa an oíche sin. Moladh duinn Oireachtas Uladh a réachtáil i '75 agus '76 agus da mbéadh toradh fiúntach ar an obair go mbéadh Oireachtas na Gaeilge againn i '77. Rinneamar mar a dúradh linn. D'éirigh go réasúnta maith le Oireachtas Uladh da ainneoin na dtrioblóidí sna sé chontae agus easpa tradisiúin Oireachtais a bheith i nGhaeltacht Thír Chonaill féin, taobh amuigh ar ndoighe de Rann na Feirste. Tugadh moladh mór do'n Oireachtas a bhí anseo i '77. Dúradh gurbh é

ceann de na h-Oireachtais a b'fhéarr a bhí ariamh ann. An raibh sé gan locht? Ní bhíonn saoi gan locht!

Tá Oireachtas na bliana seo ar an tsúil againn. Tá dícheall, saothar agus dian-obair curtha isteach ann ag an Choiste Áitiúil agus ag an Choiste Náisiúnta, díreach mar a bhí trí bliana ó shoin. Bhí an ghaoth linn an uair sin agus tá muid ag suil le sin a bheith amhlaidh arís i mbliana agus go rachaidh an tOireachtas chun sochair do'n Ghaeltacht agus go mórmhór do labhairt na Gaeilge, ní amháin anseo i nGhaeltacht Iar-Thuaiscirt Thír Chonaill féin, ach ar fud na Contae ar fad. Tá daoine ann a deir nach dtearn an tOireachtas deireannach a bhí anseo aon mhaitheas dúinn agus níl mise ag rá nach bhfuil an ceart acu. Na bíodh sé sin le rá arís linn! Tá neamart agus faillí a dhéanamh againn i labhairt na Gaeilge. Creidim féin go bhfuil seo ag tarlú duinn i ngan fhios duinn féin. Bíodh muid aireach faoi'n sleamhnú seo. Tá gá le bheith aireach. Tá gá mór leis.

Muna bhfuil muidinne, muintir na Gaeltachta, sasta seo a dhéanamh agus é a dhéanamh anois díreach beidh muid fagtha san deireadh thiar thall le 'Tír gan teanga, tír gan anam' mar a dúirt an Píarsach.

Máire Mhic Niallais.

Focal ón Uachtarán

Is iomaí corr a chuir a' saoi do o bunafóidh an chéad Oireachtas agus ní dóiche go dtiocfadh sé mar a tháinig, ach amháin gur cuireadh tús ar Chronradh na Gaeilge ann 1893. Thig linn a bheith cinnte de gurbh é an Conradh a réitigh an bealach do'n Oireachtas agus leoga ba doiligh a léithéid a dhéanamh na blianta céanna sin. Bhí an tír faoi ghlas agus faoi shuíle ar námhaid agus bhí móran d'ár gcineadh féin gan míog no cliseadh astú. Ach bhí bua amháin ag an méid acu a bhí tuisceanach agus i ndairíre, bhí siad fíor agus aontaithe le chéile. Chonaic siad nar leor an Ghaeilge a léamh agus a fhoghlaim, gan daoine a chur i mbun pinn a' breacadh síos na Fiannaíochta agus na scéalta a bhain leis na Fianna. Chaithfidh iad sin a aithris agus a insint i scéalta agus i ndánta, chomh maith lenár gcuid ceoil féin a chumadh agus a chur i mbéal na ndaoine agus a chur ar a' Chláirseach.

Bhí an biorán suain le baint as na daoine le go bhfeicfeadh siad Éirinn múscaillte in achán chóras, lenár gcauint a chothú agus a neartú, le acóib agus gaire a chur ionainn, agus mothú an tsaoirse a chur ann fir agus mná óga na hÉireann, le cur leis an dán sin a chum Dubhghlas De h-Íde. "Tá an lá geal ag teacht". Bhí an námhaid ann na blianta sin agus ba doiligh rud ar bith Gaelach a dhéanamh nó an chuid a raibh baint ar bith acu le Gaelachas, ann cumann nó ann cluiche, bhí súil ghéar, nimhneach, chorrach orthú agus leoga tá móran do'n angadh sin go fóill in ár gcineadh.

Bhí rud amháin amhlaidh leis an chéad Oireachtas nar luaigh mé, bhí aithne mhaith ag na Gaeil ar a chéile agus bhfurasta iad a chruinniú. Bhí eolas acu ar mhuintearas agus ar cháirdeas agus bhí fhios acu an námhaid. Bhí fhios acu fosta cé a bhí taobhach leo agus dairíre rud ar bith a rinne siad, rinne siad é le croí agus le anam. Leagadh dubhshraith dhaingean ar bheagán spáis agus ba as seo a d'fhas an aiseiri le Éireannaigh a fhuascailt i gcorp agus ann anam, le eolas a chur ar ár dteanga, ar ár gcuid filíochta agus ceoil, ar n-aghaidh a dhíriú i dtreo na Gaeltachta agus ar n-aighe a leagaint ar an tsaibhreas a bhí acu ansin. Bhí oiliúint agus treoir 'a chur ar fhir agus mná óga na tíre, í gcarthanas, suailce agus saoi soisialta, agus ba sin bun rúta an Oireachtais.

Sin an cúlra a chruthaíos nach bhfuil aon Féile eile is mó agus is onóraigh dúinne uilig a chuimhniú, a chothú agus grá a thabhairt do nó an Féile seo a bhfuil lorg ar gcuid laochra air, idir fhir agus mná. Sheas siad an fód le dubhshlán ar ndaoirse a thabhairt agus cead a bheith ag na glúnta a thiocfadh ina ndiaidh aithris a dhéanamh orthu.

Conall Ó Dómhnaill.

Seo mar 'chuirim féin gach oíche isteach! Tá mé í mo shuí ag meabhrú ar an am a chuaigh thart. Tá aois mhaith agam. Is de shliocht oirthear na h-Eorpa mé agus cé nach bhfuil mórán de mo chineál fágtha tá corr ghaol agam go fóill taobh amuigh de chósta na hÉireann, cé go bhfuil siad ag éirigh níos gaine gach bliain. Ní seo mar bhí an cás í gcónaí agus is cuimhne liom an tam a raibh mé láidir, flúirseach, agus a dtugtaí onóir domh gach áit ar shuíl mé. Is iomaí oíche bhrea áirneail a chaith mé í measc an bhFianna agus fosta an Chraobh Rua nuair a bhí siadsan i mbarr a reime in Eamhainn Mhacha mar a thugtaí air san am. Bhí mé sa chomhlúadar an oíche iontach sin a d'álaigh Diarmuid Ó Duibhne le Grainne, agus cé go raibh Fionn tógtha, bhí an eachtra sin ar rud chomh greannmhar agus a chonaic mé ariamh. Ach is iomaí eachtra bhronach a chonaic mé. Bhí mé ansin nuair a throid Cúchulainn le Ferdia agus bhí mé í láthair nuair a briseadh ar na Gaeil ag Cionn tSaile, mí na Nollag 1601. Goineadh go hólc mé féin sa troid an lá sin agus leis an fhírinne a rá ba sin tús mo chuid trioblóide. Ní bhfuair mé thairis ariamh.

Gibé reasún a bhí acu, mar níor thóg mise lámh le nduine ariamh, bhí fuath iontach ag na Sasanaigh orm agus bhí siad ar mo thóir i gcónaí. Choinnigh mé céim rompu i rith an ama ach chuir an teitheadh agus an mhi-úsáid isteach go mór orm. Ba é an buille ba chruaidhe mar sin féin no gur thosaigh cuid do mo chárde mo threigint agus cé gur bocht leis na Sasanaigh an tír go h-íomlán a ligint as a gcrua ní shílím gur féidir iad a lochtú leo féin ar son mo staid inniu. Bhí comradaithe eile agam a raibh na Sasanaigh i gcónaí ina ndiaidh fosta ach tá siad chomh láidir inniu agus a bhí ariamh - neamh chosúil liomsa faraor. Tugtar onóir agus ómos do Chumann Luthchleas Gael agus cosúil leis an lán-mhara ag trá agus ag líonadh bíonn siad láidir i gcontae amháin inniu agus i gcontae eile amárach. Cé gur dearnadh gearleanuint ar an Eaglais Chaitliceach sheasaigh sí an fód go maith agus de réir chosúlachta tá níos mó suim a chur sa cheol tradisiunta na bhí le fada an lá.

Cad chuige mar sin go gcaithfidh mise troid liom le fanacht beo? Bhí an imirce ina leithsceal mhaith ar dtús, mar níor bhíu mórán mise duit thar saile. A ch sé'n rud is measa inniu no an bheagan úsáid a bhaintear asam taobh istigh de bhallaí Theach Laighean. Bhfuil 'fhios agat go bhfuil Teachta Dála ina ionad na mhaí do cheantair Ghalltacha ach do cheantair Ghaeltachta chomh maith nach bhfuil eolas no tuiscint aige orm?

Is mór an masla a thugann na Comhairlí Contae fríd an tír domh fosta.

Is iad na scoltacha lán-Ghaelacha lasmuigh don Ghaeltacht is mó a thugann uchta ch domh féin. Béidh na páistí seo dilis domh i rith a saoil mar 'seo an tam is furasta deánamh suas liom.

Tír mharbh tír gan teanga agus d'reir chosúlachta muna n-athraigh Rialtaisí sna blianta atá le le theacht a bpolasaí ar m'úsáid agus mo theagasc béidh mise ag snámh i naghaidh an Éasa go mbaithfear mé.

Pól Ó Searcaigh.

Oireachtas agus Oireachtaisí

Dhá-scor bliain ó bhí mé ag aithbheochaint Oireachtas na Gaeilge agus níor chaill mé ach ceann amháin acu ariamh ó shoin. Bhí an féile ar siúl 'na chéad-cheithre lá de mhí na Samhna agus ní raibh aon chomórtas ag an bhféile sin. Bhí Comhgháil spéisialta de Chonradh na Gaeilge ar siúl í dteach an Ard-Mhaoir an lá sin go tráthnóna roimh an bhfáiltiú oifigiúil agus ba é Cú-Uladh 'bhí sa gcathaoir an lá sin. Bhí dramaí an Oireachtais da léiriú le linn na féile agus bhí cluiche an Oireachtais i bPáirc a'Chrócaí ar an Domhnach. Bhí léacht gach lá ar feadh na cheithre lá agus ba iad na léachtaí na Earnan De Blaighd, Liam Ó Buachalla, Peadar Ó Ceallaigh agus Máirtín Ó Flatharta. Ní shílím go raibh aon duine ó na Gaeltachtaí ag an Oireachtas sin ach mé féin agus lad óg eile as na Rosann, Aodh Ó Duibheannaí (Hiudai Fhaidi Hindai) as tóin a' bhaile agus tá mé féin agus Hiudai 'na dhá gcomradáí mhóra ag a chéile 'riamh ó shoin. Bhí Hiudai a' canadh amháin bhinne ag an Oireachtas sin agus bhua sé duaiseanna ag Féilte 'na dhiaidh sin. Ba mhaith uaidh freisin iad a cheol agus tá fós agus tá sé chomh maith leis an gcuid is féarr acu. Ta an dá lad-oga sin óg fós! Ba iad oifigi an aithbheochaint, Rúnaí, Leon Ó Duill; Cisteoir, Eibhlín Ní Chathailriabhagh; agus an Seabhadh, Pádraig Mór Ó Siochrú, Cathaoirleach.

Trí bliana ó shoin a bhí an tOireachtas i nGaoth Dobhair agus ní dhéanfa muid dearmad go luath ar na deich nó dó-dhéag de laethanta geala a chaith muid í dtír Chonaill ag an Oireachtas sin. Creid é nó na creid ach bíodh fhios agat go raibh cumha agus díoma orainn a' fágail an Iar-Thuaiscirt 'nár ndiaidh an mhaidín fhuar, fhliuch, stoirmiúil, bháisti úd. Bhí an tseachtain chéanna úd ar cheann de na seachtainí ba mheasa dar shéid as aer. Siabhadh stoirme-moire, raigeannaí ragacha agus dílí troma, fuara, gríodánta. Bhí sé na sgeana - gréasaí ceart, críochnaithe agus sinn a' fágail an Iar-Thuaiscirt a ndiaidh an cheoil ar fad, an spóirt agus an ragairne. Bhí sgáth dubh gruama ar an argal annas go dtí 'na leath agus da mbéadh an oíche ann bhéadh smúit na farraige móire dar gcosge amharc 'fháil ar shoillse Thorai agus bhí ceo - gharóideach na maidne-moire a' baint an léargais dhinn ar na fágail-móra a bhí a' deánamh mullach-cinn ar mhullach na Mic Ua gCorra. Tháinig Connie Coyle agus a bhean a' fágail slán againn agus má tháinig féin go deimhin ní ar leath-chois a tháinig siad. Ar ndó mo léan níor bhféidir dhul thar tí Hiudai Beag gan seasamh istigh agus lán a

mbéil a sgaoile siar sul a bhfágfadh muid an lúchair i n-ár ndiaidh. Bhí cuid eile againn ag iarraidh dhul go Mín na Leice agus thioctadh, ach ar ndó ní bhéadh Leo 'na shuí fós, 'tuige mbeadh agus nar fhag muid féin na muintir Rann na Feirste é an oíche roimhe sin nó go raibh an an-mhaidín ann. Spraoí agus ceol agus amháin an oíche sin agus oícheanta eile agus Sean Chóilin i dtaca lae a' baint lasrachai damhsa as an urlar tí Leo, sé bhí riocht. Buachaillí agus cailíní na Rosann go spóirtiúil agus go nádúrtha cosúil le muintir Ghrianna - ar ndó ta siad fós ann, nar laga Dia iad. Sé' rud is mo sheas dúinn ar feadh na seachtaine-moire úd, na go raibh láthair na gcomórtas agus na n-imeachtaí chomh gar sin da chéile agus chomh cóngarach. Rud eile bhí na h-Óstain cóngarach go maith agus ar ndóigh mar ar choinnigh muid an chois acu siúd, castar linn é. Ach, an rud a chuir barr-shlacht ar fad ar an bhféile i nGaoth Dobhair, an réiteach a rinneadh fa na choinne, an obair mhór shlachtmhar a rinne an Coiste agus na h-óifigi

díogrise agus théis obair na gcapall a rinne siad siúd ar fad gur chuir siad Oireachtas ar bun nach bhfaca mise ar chaol bith a léithide roimhe na ó shoin. Is creidiúint mhór dóibh é! Ach eist, an mhí seo chugainn béidh Oireachtas na bliana seo arís i nGaoth Dobhair. Tagaí ann a mhuintir na Gaeltachta in bhur slóite, is fiú dhíbh é!

Tom Pheaidí Mac Diarmada.

Noel Ó Gallechóir, Stiúrthóir an Oireachtais.

- C. Caidé nach bhfuil béal uirthí a d'inseodh scéal duit?
 F. Litir.
 C. Caidé nach dtig le Dia a dhéanamh?
 F. Dhá chnoc gan gleann a bheith eastarthu.
 C. Caidé bíos coicís ag fas agus coicís ag fail bhais?
 F. A n Ghealach.
 C. Caidé nach raibh agus nach mbíonn?

4

AN tOIREACTAS

Mar a tháinig ann do:

Bunaíodh Conradh na Gaeilge 1893. An obair a deineadh o 1893 go dtí 1896 a réitigh an bealach don chéad Oireachtas. Cé go raibh Gaeilgeoirí agus foghlamoirí ag fáil taithí ar an teanga a léamh agus a scríobh níorbh leor san don Chonradh. Theastaigh uathu neartú le labhairt na teanga agus chuir sin níorbh fhálair an pobal i gcoitinne a mhúscailt. Tionóladh cruinniú de theachtaí o na craobhacha sa "Cafe Royal" i mBaile Atha Cliath 25 Lúnasa 1896. Socraíodh ag an chruinniú sin.

"That an Oireachtas, or Public Assembly, on behalf of The Irish Language be held annually by the Gaelic League, at which prizes would be offered for reading, recitations, songs, and dramatic sketches in Irish".

Ar nós Eisteddfod na Breataine Bige fógraíodh duaiseanna do na daoine ab fhéarr í gComórtais Litríochta agus Reacaireachta. Is ar Irisleabhar na Gaedhilge do mhí na Nollag, 1896 a fógraíodh an tOireachtas den chéad uair. Naoi gcomórtais ar fad a bhí ar an Chlár. Chuir nócha scríbhneoirí iarratais isteach. Deineadh an mholtóireacht agus léadh cuid de na duaisiarrachtaí ag an Cheolchoirm ar an 17ú de Bhealtaine, 1897. Bhí T. H. Thomas, Herald Bard an Gorsedd i láthair on Eisteddfod.

B'iad seo céad Coiste an Oireachtais: Seamus Ó Cathasaigh, Pádraig Mac Cathmhaoil agus Domhnall Ó Conchubair.

Chuir sé íontas ar lucht an Chonartha mar d'eirigh leo an oíche sin. Leigh an Craoibhín an dan - "Eireochamaoid Feasta" - a bhí ceaptha aige don ocaid agus idir an dá chuid de Chlár na Ceolchoirme thug sé oraíod ghairid uaidh da dhearbhu na cailfimisne seod na teanga a tháinig chugainn ón ar sinsir.

"A mhna uaisle agus a dhaoine uaisle: Tá bród mór agus athas mór orm agus ar gach uile dhuine bhaineas le Conradh na Gaedilge, an cruinnughadh bréagh éifeachtach so d'fheicsint anocht. Is maith an comhartha é do chúis na Gaedhilge, agus is mór an brostughadh é do na daoine sin atá ag obair go teann agus go croidheamhail ar a son. Tá ann ar dtimchioll anocht daoine maithe móra, daoine fíora fearamhla foghlamtha, bailighthe le chéile ar gach cearda í n-Eirinn agus iad ar aon inntinn amháin, agus buidheachas le Dia is í an inntinn sin teanga na tíre do shábháil ó'n mbas. Tá píobaidhe na h-Eireann ag seinnm go milis i n-ar láthair anocht, tá clairseach na h-Eireann ag spreagadh ceoil bhinn i n-ar gcluasaibh, tá caint na h-Eireann ag mūs gailt arís, ann ar gcroidheachaibh, na smuainte do bhí le bliadhantaibh 'na godladh. Tamaoid ag bualadh buille laidir ar son Eireann anocht, buille níos laidre 'na do shaoilfeá ar dtús, óir tamaoid ag taisbeant do'n domhan mór go bhfuil an tréan-Eire, Éire na Gaedhilge, beo ann go foill, agus tamaoid ag dul 'n ar mbannaidhe go mbéidh sí beo ann go bráth.

Nár leighidh Dia go dtiucfaidh an t-am nuair shínfidís náisiúna an domhain an méar 'n ar n-aghaidh, ag radh go sgiéamhail feuch iad, tír gan teanga, tír nach cóir dí bheith saor, mar nach gcuireann sí suim ins-na neithibh bhaineas le saoirse."

Fuair an tOireachtas ardmholadh sna nuachtáin in Eirinn agus thar lear. Cuntais i mBearla is mó a bhí ann ach bhí an méid seo ar an "Cork Weekly Examiner".

"D'éis an mhór-thionóla úd i bpríomh-chathair na hEireann ardeochadh gach fíor-ghaedheal a cheann. Má tá sé buailte in aigneadh Gaedhilgeoirí na tuaithe gur chomhartha ísleachta agus aineolais teanga ar dtíre, buailtear amach arís gan mhoill é. Tá an baire againne don chor so agus coimeadfar é".

Tugadh le fios don saol go raibh an teanga beo fós in Eirinn. Ar an ábhar so shocraigh an Conradh ar Oireachtas a chomóradh uair sa bhliain feasta agus ar a scóp a leathnú.

Níor chosann an chéad Oireachtas san ach £140 ar fad ach féach a dtáinig da bharr san ó shin. Ón chéad Oireachtas féin san tháinig "Go mairidh ar nGaedhilg Slán" a aithníodh mar The Rallying Song of the Gaelic League. Tháinig moltaí spéisiúla ar aghaidh sna haistí a chuireadh isteach don chomórtas "Cionnus is féarr meadóchtar duil daoine san Ghaedhilg?" ("How to popularize the Irish Language"). Miss Alice Milligan, Belfast Gaelic League a ghnóthaigh an duais, £10 a chuir William O Briain ar fáil. Cuireadh cuid mhaith de na moltaí úd i bhfeidhm do réir a chéile o shin ach is abhar argóna fós roinnt eile acu.

Geathrar agus tríocha a bhí san iomaíocht sa chomórtas seo. Tugadh ardmholadh don cheathrar eile seo: Tomás O hAodha, Ardchraobh, Baile Atha Cliath; (is mó moladh agus duais a fuair an Tomás ceanna na blianta ina dhiaidh sin): Aindrias Ó Scanaill, Magh Chromtha; Donnchadh Pleimionn, Craobh na Laoí, Corcaigh; Diarmaid Ó Foghludha, Conradh na Gaeilge, Béal Feirste.

I gcás an aiste seo glacadh le hiarratais i nGaeilge nó í mBearla. Tháinig sé cinn i nGaeilge ach ba í mBearla a bhí duaisaiste A lice Milligan.

Chuir Miss E. Skeffington Thompson duais trí ghini ar fáil do aiste ar "Creád is carthanacht ann". Abhar tor go leor a mheasfa ach chuir cuigear déag isteach air agus chuaigh an duais chuig Pádraig Ó Seaghdha (Conan Maol) Conradh na Gaeilge, Béal Feirste agus tugadh ardmholadh do P. T. MacGinley (Cú Uladh), Béal Feirste.

Chuir triúr déag isteach ar chomórtas eile ar an dul ceanna faoin teideal "Creád is Fírinne ann?" agus chuaigh an duais dhá ghini chuig John C. Ward, Donegal Gaelic League.

I gcomórtas eile bhí duais £5 do "Dornlach de D hantaibh nó d'abhraibh nó de sgealtaibh Gaedhilge nar cuireadh i gcló roimhe". Mícheál Ó Máirtín, Gortadoo, Baile an Fheirtearaigh a ghnóthaigh an duais seo. Cuigear ar fad a chuir isteach ar an chomórtas agus dar leis na moltoirí: The collection sent in by the winner contains some fine poems, but unfortunately no stories. I measc na ndánta bhí "Na Bearta Cruadha"; "An Maide Breágh Deil"; "An Luachair"; agus "Cuan Bhaile Sheaghain". Sa chomórtas "Baint Urlabhra le Náisiuntacht" (The Influence of Language on Nationality) bi Norma Borthwick o Chonradh na Gaeilge Londain a ghnóthaigh an duais £5. Ní raibh sí í láthair chun a aiste a léamh. Bé an tAthair

Mícheál P. Ó hIceadha a léigh an aiste agus ghlac Fionn Mac Coluim, Runaí an Chonartha i Londain an duais thar a ceann. Mór shéisear a bhí san iomaíocht.

Is fiú glota den duaisaiste sin a thabhairt: "Is í an teanga. i. an tsliúge ar a ndéanamuid malairt smuainte le chéile, an comhartha cinidh is dearbhta ar bith, mar bhídhéann sí ins an am ceudna ag tabhairt agus ag glacadh feula is doimhne ar n-ardhean agus ar nós náisiunta thar aon nídh eile ins an domhan.

Ní í n-ógusamhlacht na bhfocal amháin atá an comhartha tíoramhail so le faghbhail: atá sé le mothughadh í ndealbhadh na teangaidh go léir, i gcuma a coimhréire, i méad a foclora, í n-a milseacht nó í n-a garbhacht, agus í rud éigin uilelaithreach atá ann, ar a nglaothmuid "an spiorad" - a beatha, a h-anam. Atá ag gach teangaidh a h-oireamhain agus a coimhsheinnm féin, í n-a bhfuil roinn de spiorad agus d'aigheadh an chindh. Ní féidir uraghall do ghleusadh ar aon bhall agus a chur ós comhair na ndaoine leis an aithne "Is mar sin labhrochas sibh": is ar smuaineadh na n-aos fada - agus ar an gcaint, atá ag cur cuma ar na smuaintibh - thig teanga náisiunta amach; agus ar an ádhbhar sin bidheann sí 'na comhartha dhearbhta ar an inntleacht ar leith atá ag a cineadh féin."

Ní fada ina dhiaidh sin go raibh Norma ar ais in Eirinn. D hein sí runaíocht ar an Oireachtas bliain amháin.

Ghnóthaigh Diarmuid Ó Foghludha an duais cuig phunt ar "a song of The Gaelic League Movement, with chorus, suitable for singing at Gaelic League meetings" le "Go Mairidh ar nGaedhilg Slán". Fuair Tadhg Ó

Donnchadha (Torna) agus Seosamh Laoide ard-mholadh. Tháinig Osborn Bergin "Cradh Croidhe Éigeas" chun tosaigh ag an chéad Oireachtas leis. Fuair sé an duais cúig phunt ar "Trí abhrán, gan ós cionn sé rann in aon cheann aca". Fuair Tadhg Ó Donnchadha duais speisialta trí ghiní. Mórshéisear iomaitheoirí a bhí ann.

Chuir naonúr déag isteach ar a recitation in poetry or otherwise ach níor tháinig chun iomaíochta ach deichniúr, rud a tharlaíonn go dtí an lá inniu go gcuireann daoine isteach agus nach dtagann siad. Fuair Seosamh Laoide duais cúig phunt ar "Da'n ar 'Cheannaibh Gaedheal' nó ar 'Mhór-ghníomh éigin i stair na hÉireann'". Ní raibh ann ach an taon iomaitheoir amháin. Bhain furchóir na nduaiseoirí ag an chéad Oireachtas san, cáil amach dóibh féin thar na blianta ina dhiaidh sin.

B'iad seo a leanas na moltoirí: Tomás Ó Flannghaile, An Craoibhín, Rev. E. Hogan, S. J., An tAthair M. P. O hÍceadha, Eoin Mac Neill, Rev. J. E. Murphy, Ollamh le Gaeilge, Coláiste na Tríonoide agus an tAthair Peadar Ó Laoghaire.

Clár na Ceolchoirme:

Tomas Rowsome a chuir tús le clár na hoíche agus shein sé "An Chuilfhionn" ar na píobáí. Bhí beirt phíobaire eile An tOllamh Garoghan agus R. L. Mealy páirteach in imeachtaí na hoíche freisin. Thug beirt chruitire taispeantais leis - Mrs. Kenny a gus Owen Lloyd agus bi Miss Harriet Rose Byrne an t-amhránaí aonair. Chan cór speisialta "Go Mairidh ar nGaedhilg Slán" gléasta ag Dr. Annie W. Patterson. Is mar a leanas atá sa tuairisc oifigiúil:

"A choir of twenty-five ladies and gentlemen, many of whom were members of The Dublin Muisical Society, had been specially trained by Dr. Patterson and a few members of the Gaelic League, and although none of them knew Irish, they pronounced the Gaelic with great correctness. The rendering of this composition was by many regarded as the piece de resistance of the evening ..."

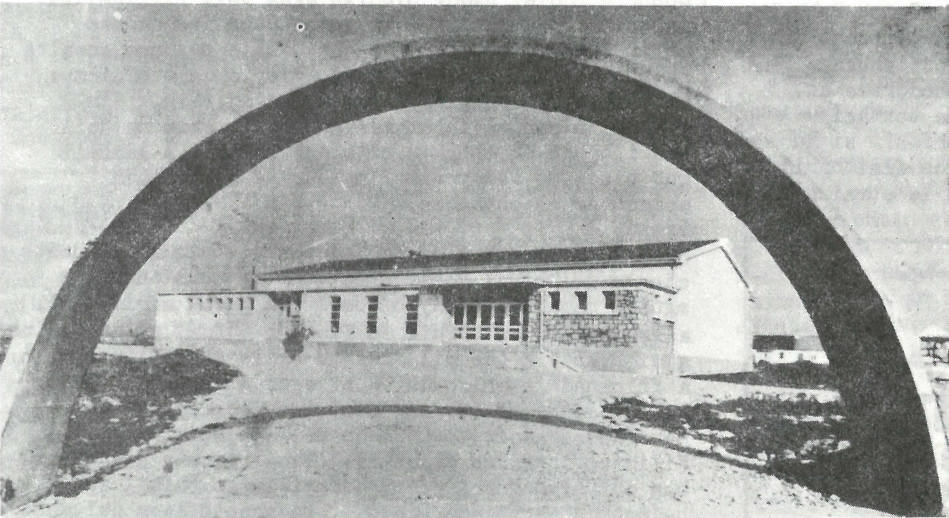
Bronnadh na duaiseanna, léadh giotaí astú. D'aithris An Craoibhín a oid agus thug sé oráid. Moladh agus glacadh le rúin ag gabháil buíochais le hiliomad daoine agus dreamanna.

Mr. J. J. O Meara, T.C. ionadaí Ard Mhaoir Bhaile Atha Cliath a bhí i gceannas. Bé an tArd Mhaor Uachtarán an Oireachtais ach bhí sé tinn an oíche sin.

I measc na dteachtairí a tháinig bhí an ceann seo ó Eoghan O Gramhna, Prescott, Arizona: "Ní fheudaim-se bheith in bhur bhfochair la an Oireachtais ach dearbhaim dhaoibh go mbeidh na céadta agus na mílte Éireannach ins an tír so ag feitheamh ar bhur n-obair, agus iad ullamh chun congnamh agus cabhair do thabhairt daoibh".

Pádraig Mac Piarais.

Amharclann Ghaoth Dobhair i dtús na Seascaidí.

Rann do Phaistí

Tháinig an dá spáig isteach agus shuigh siad ar bhac
Tháinig an dá mhurnán isteach agus shuigh siad ar a dá spáig

Ceist: Caidé thig liomsa a fheiceáil nach dtig leatsa a fheiceáil?

Freagra: Cúl do chinn.

C: Caidé chuireas an duine saibhir ina phóca a chaitheas an duine bocht uaidh?

F: Smug.

C: Cos agus ceann gan chorp gan anam?

F: Píopa.

C: Cá h-as ar scailt an Coileach nuair a chualathas ar fud an bhaile é?

F: As a bheal.

Agus shuigh an dá spáig ar a bhac
Tháinig an dá lorgain isteach
Shuigh a dá lorgain ar a dá mhurnán
Shuigh a dá mhurnán ar a dá spáig
Agus shuigh a dá spáig ar a bhac.
Tháinig a dá ghlún isteach
Shuigh a dá ghlún ar a dá lorgain
Shuigh a dá lorgain ar a dá mhurnán
Shuigh a dá mhurnán ar a dá spáig
Agus shuigh a dá spáig ar a bhac
Tháinig a dá lairg isteach
Shuigh an dá lairg ar na gluine
Shuigh na gluine ar na lairgneacha
Shuigh na lairgneacha ar na murnáin
Shuigh na murnáin ar a dá spáig
A gus shuigh a dá spáig ar a bhac.
Tháinig a tón isteach
Shuigh a tón ar na lairgneacha
Shuigh na lairgneacha ar na gluine
Shuigh na gluine ar a dá lorgan
Shuigh an dá lorgan ar a dá mhurnán
Shuigh a dá mhurnán ar a dá spáig
Agus shuigh a dá spáig ar a bhac.
Tháinig a droim isteach
Shuigh a droim ar a tón
Shuigh a tón ar a dá lairg
Shuigh a dá lairg ar a dá ghlún
Shuigh a dá ghlún ar a dá lorgain
Shuigh a dá lorgain ar a dá mhurnán
Shuigh a dá mhurnán ar a dá spáig
Agus shuigh a dá spáig ar a bhac.
Tháinig na guailneacha isteach
Shuigh na guailneacha ar a droim
Shuigh a droim ar a tón
Shuigh a tón ar a dá lairg
Shuigh a dá lairg ar a dá ghlún
Shuigh a dá ghlún ar a dá lorgan
Shuigh a dá lorgan ar a dá mhurnán
Shuigh a dá mhurnán ar a dá spáig
Agus shuigh a dá spáig ar a bhac.
Tháinig a ceann isteach
Shuigh a ceann ar a mhúineal
Shuigh a mhúineal ar na guailneacha
Shuigh na guailneacha ar a droim
Shuigh a droim ar a tón
Shuigh a tón ar a dá lairg
Shuigh a dá lairg ar a dá ghlún
Shuigh a dá ghlún ar a dá lorgan
Shuigh a dá lorgan ar a dá mhurnán
Shuigh a dá mhurnán ar a dá spáig
Agus shuigh a dá spáig ar a bhac.

Ta an fear istigh anois!

Ta luchtair orainn go bhfuil na Comórtais Ardáin a reachtáil i mbliana le linn Oireachtas na Gaeilge i nGaioth Dobhair. Siad na bun-chuspóirí ceanna atá ag an dá Fheile - cultúr na Gaeltachta agus na tíre a chur ar Ardán tré mheán na Gaeilge agus ócáid a chur ar fáil do Ghaeil na tíre buaileadh lena chéile.

Táimid an-bhuíoch do Choiste Náisiunta agus áitiúil an Oireachtas as cuireadh a thabhairt don Udarás na Comórtais Ardáin a reachtáil le linn na Feile. Tá na Comórtais Ardáin ar siúl anois le roinnt mheasarthá blianta agus bíonn togha an cheoil agus aisteoireacht le fáil gach bliain. Tagann na hiomaitheoirí o chomhlachtaí ins na Gaeltachtaí éagsúla ar fud na tíre agus glacann siad páirt i gcomórtais mar Tráth na gCeist, Dramaiocht, Grúpaí Ceoil, Amhránaíocht, agus agallaimh beirte. Le atmósféar an Oireachtas timpeall air i mbliana tá fhios againn go mbeidh sult agus tairbhe le baint ag gach éinne as an deireadh seachtaine.

Donal O Muiri,
Oifigeach Cultúr agus Teanga,
Udarás na Gaeltachta.

Nuacht Rann na Feirste - curtha le chéile ag Breandán O Dufaigh

Chítear domsa go bhfuil muintir Rann na Feirste an-saibhir. Tá trí chuís agam chun an raiteas seo a bhreacadh síos. Ar dtús, nuair a bhí mé ag dul thart do Ghael Linn, fuair mé 60 ball úr chun dul isteach sa chrannchur míosúil a eagraíonn an dream sin. Seo cúram Danny Donáí agus beidh seisean ag dul timpeall na dtithe ag bailiú an airgid achan mhí - adh mór ort a Danny. Dála an scéil, bhuaidh Fannie Donáí duais £100 ag Bingo an Chlochán Léith ar na mallaibh.

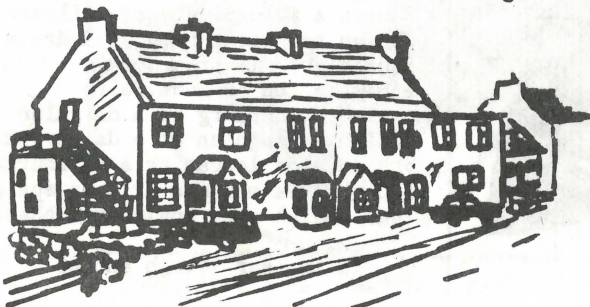
Tugaim faoi deara fosta go bhfuil na gleasanna CB iontach coitianta sa cheantar. Tá na rudai seo an-chostasach - idir £100 agus £300. Anseo, thig leis na páistí óga na gleasanna a úsáid fiú amháin. Oíche amháin lasmuigh de Thigh Phaidí Óig, bhí aeróg CB ag achan dara carr. Ó thosaigh mise ag dul go Rann na Feirste, tá cuid mhaith tithe galánta tógtha ag lucht an bhaile, ina measc Mícheál Mhadge, Joe Agnes, Donncha Eddie, John Ghraíne agus Míó Mhary Mhíó. Amuigh i Loch nDeoran, tá na tithe úra go fluirseach fosta - Peadar Phat, Johnny Mháire, Paidí Shíle Móire, Síle Bhraighní Hiúdaí agus Hughie Bhraighní Hiúdaí féin. Seans go mbeidh lóisteirí ag Hughie sa seanteach agus sa teach úr an bhliain seo chugainn? Beidh tú gnoithach ansin a Hughie!

Turas Craifeach

Ag trácht ar mhuintir Bhraighní Hiúdaí, tá an bhean a' tí agus Sandra ar shiúl ar thuras craifeach go Lourdes. Tá Marie imithe fosta. Táim ag déanamh nach mbeidh a mhacasamhail d'áit ann, nuair a thig siad abhaile.

Oibríonn Marie i monarcha Comer Yarns i nGaioth Dobhair agus tá ráflaí ag dul timpeall go bhfuil tábhacht faoi leith ag baint le h-éochracha sa monarcha cheanna. Cúpla bliain ó shin, bhí sí istigh ar chomortas an Chailín Gaelaigh ach is léir go raibh na torthaí contráilte, mar creid nó na creid, ní bhfuair sí an chéad áit. Tá muintir an tí seo iontach flaithiúil, foscailte, cáirdiúil, agus glacann siad le strainseirí go furasta.

Teach Hiúdaí Beag.

Dúirt Prom go raibh 'Bye' ceart fosta a Mhaitiú.

Chaith mise mí luil i dteach Eibhlín Sam amuigh i nDoire na Mainséar, an teach is faide ón cholaiste ach b'fhiú é, mar teach ar dóighe a bhí ann. Ní raibh lóisteirí ann le blianta beaga amuas ach thosaigh siad a gcoinneailt arís i mbliana. Bhí dearthair fhear a' tí s'againne ag coinneailt lóisteirí i mbliana don chéad uair, mar tá siad tar éis aistriú ó Mhín na Leice. Ar ndóighe John Ghraíne atá i gceist agus tá sé ar fhoireann an Cholaiste Samhraidh mar mhuinteoir damhsa. Tá a dhearthair eile ag teagasc sa Cholaiste fosta. Tá aithne ag achan duine ar Hughie Mór.

Síle agus Tom

Tá iníon John Ghraíne, Síle geallta do Tom Bhraighní Hiúdaí Hodgins. Is cinnte go bhfuil an bheirt acu cleachtaithe leis an trá thart fa chosta Thír Chonail anois. Tá sé doiligh a chreidiúint go bhfuil Tom sé bliana is fiche. Tá íontas na n-íontas orm go bhfuil sé abálta madadh Shíle a laimhseail mar ma chuireann tú ceist orm tá sé contúirteach flaín. Dúirt Síle liom, tráth amháin go bhfuil tú i mbaol má tá briste a chaitheamh agat. Sin rabhadh dona stócaigh uilig. Dála an scéil, tá ceithre nó cúig mhadadh ag Cissie Mháire agus nuair a bhuaileann mé isteach anois is arís, bíonn orm fanacht ag bun na sraide go dtí go dtig sí féin amach. Ansin bíim slán. Bhí leanbh beag Hughie Eibhlín ag stopadh le Braighní agus Eibhlín ar feadh cúpla seachtain. Bhí Eileen chomh tugtha do, gur éirigh sí as a cuid oibre ar feadh coicise chun togha na h-aire a thabhairt do. Ní raibh Sorcha bhocht abálta a léitheid a dhéanamh, áfach, mar bhí sí gnoitheach i dteach Sarah Dan ag an am le scaifte ó Ghael Eagrais. Nach meánar do Sheamus Ó Baoill, gasúr Phaddy Tharlaigh Phaidí. Fuair sé seacht onóir san Ard Teist agus faoi láthair tá sé ag déanamh leighis thuas i mBaile Átha Cliath. D'éirigh chomh maith le Caitlín Ann. Déarfainn go bhfuil a dtuismitheoirí bróduil astú. B'fhuath liom na scrudaithe i gcónaí agus níl sé ar tí agam mo chuid torthaí féin a fhógairt.

Cóirithe suas

Cluinim go bhfuil Treasa Mhuiris Kit ag obair anois i gClochar inteacht, áit inteacht sa chontae, ach is féidir leat bheith cinnte nach bhfuil sí ag gabháil isteach s'na mná rialta - sílim. I rith an tSamhraidh bhí sí ag obair in óstan sna Cealla Beaga. Is iomaí oíche Aoine, nuair a bhíonn sí sa bhaile go mbíonn sí cóirithe suas ag a hocht a chlog - ag fanacht ar na stócaigh gan amhras. Tá Teach na Colaiste lán arís le linn an Oireachtas. Ní bhíonn Eileen ina h-aonair ró-mhínic áfach mar tá scoláire Ghael Linn aici fosta. Níor tháinig ach beirt acu go dtí Tír Chonail i mbliana - gasúr ag stopadh le Proinsias Ó Maonaigh i gCois Cladaigh. Má tá sé i gceist agat dul ar cuairt chuig Sarah Mhéidí, na gabh má tá Dallas ar an teilifís, mar diúltaíonn sí glan rud ar bith a rá fhad is a bhíonn Dallas ar siúl. Mhóthaigh mé go bhfuil a fhios aici cé scaoil J.R. Ewing.

Cursaí i gCiarraí

Mí ó shin, bhí scaifte ó Rann na Feirste agus Anagaire thíos i gCiarraí ar thuras peile - Patsy Ann, Tony Dochartaigh, Hughie Beag, Donncha Eddie, Paddy Eibhlín agus Colm William ina measc. Deirtear liom go raibh Colm i gceannas ar an scaifte uilig. Ce gur chuala mé cnap scealta faoin deireadh seachtaine úd, níor chuala mé iomra ar bith ar an chluiche a d'imir siad féin. In amanna, bíonn mé in amhras an bhfuil suim no dúil acu i bpeil ar chor ar bith ach cáithim a admháil gur eisceart Paddy Eibhlín, mar tá sé iontach eolach ar an chluiche.

Brandy

Ma chí tú Escort glas ag dul thart, thig leat bheith cinnte go bhfuil Rosie Anna Bige ar chúl an rotha agus a madadh, Brandy bídeach ina hucht aici. Níl a fhios agam an bhfuil sé fíor go bhfuil sé ar intinn aici Brandy a thógail suas go Baile Átha Cliath chun a fhionnadh a ghlanadh, a ní agus a ghearradh. Is soiléir domsa go bhfuil dúil iontach aici ann. Mar fhocal scoir, caithfidh mé Tigh Hughie Tim a lua. Nílím ag iarraidh feachtas bolscaireachta a chur ar bun do Thigh Hughie Tim, ach sílim go bhfuil sé go h-íontach mar ionad Disco. Ba ghnáth liom dul ann achan oíche Shathairn agus bhí mé sona sásta leis i gcónaí. Mo chomhairle duit - gabh ann agus beidh oíche ar dóighe agat.

An chéad uair do rith liom dul ann is Oireachtas na Mumhan a bhí anso i mBéal Átha an Ghaorthaidh agus do tháinig fear ón áit chugam chun dul isteach ar Comórtas scealaíochta. Dúirt leis go ndéanfainn, mar do theastuigh uaidh go gcuirfeadh muintir na háite suim san Oireachtas sin.

Sé an chúis a bhí ag an bhfear sin le theacht chugam no go rabhtas ag aistriú corp cigire a fuair bás go tobann thuas i mBaile Atha Cliath, agus do cuireadh san sean Reilig i nGuagan Barra é. Sin fear maith a bhí anso fadó.

Baile ana-dheas is ea an Guagan Barra agus muair a tháinig an sochraid isteach sa tsráid, do bhí slua fiontach timpeall.

Tháinig Ard Chigire amuas leis an chorp agus dhfan sé trí lá san Ostan i nGuagan Barra. Sul ar cuireadh an corp isteach sa tSéipeál tháinig na gaolta chugam chun an Choróin Mhuire a rá sa tSéipeál.

D'éirigh liom go breá buíochas le Dia agus Muire agus ní raibh leath mo dhóthain ólta agam! Taréis an Choróin Mhuire deirim paidir na Maighdine Muire air gach torramh.

Ansin chuamar go léir amach chun an tábhairne agus sin, an chéad cheist do chuir an Cigire sin ar na gaolta; "No cé a dúirt an Choróin Mhuire sin?"

Duradar gur bé a léitheid seo de dhuine agus sé an freagra a thug sé ortha; "Níor chualas ariamh a léitheid".

Ansin bhí deoch againn sa tábhairne agus thosaigh mo dhuine ag innse dom mar gheall ar an Oireachtas i mBaile Atha Cliath, nach mbéadh ach dhá dhuais le fáil ar an scealaíocht ach bhféidir go mbéadh seachtain saor agam as an seal i mBaile Atha Cliath!

Do bhí slua mór istigh agus iad go léir ag éisteacht. Sé an freagra a thugas air; "Gur bhféarr liom dul go Baile Atha Cliath mar bhféidir gur bean a bhéadh agam ag teacht abhaile," agus dheain sin spórt do'n tig!

Oireachtas na Mumhan ansin! Da fhaid é an lá tagann an oíche, tháinig an lá agus chuas síos tranóna Dé Domhnaigh.

Mar deir an sean fhocal "Tareis gach gníomh tuigtear gach beart". Do buadh orm! Sean Ó Duinnín agus Donnchadh Ó Luasaigh, comharsain dom!

Níor chuir sé faoi de shearbhús orm an doigh leat? Duine de na moltóirí ab ea an tAthair Ó Fiannachta, an buachaill is féarr 'sna fiche sé Contae.

Fuaireas ard-mholadh ón sagart sin, do thaitin an scéal go mór leis agus thug sé foirm dom chun é a líonadh.

Agus ar dul suas Baile Atha Cliath ar feadh seachtaine, is thuas ansin do casadh muintir Dhún na nGall orm agus Chonamara agus tá meas mór agam air gach duine acu. Bíonn ana-chraic againn 'rith an lae í Barry's.

Thugas fé ndeara gur muintir Dhún na nGall agus Chonamara ar fad a bhí ann agus tá a lán do dhaoine óga ag teacht isteach ann agus is deas an rud é sin. Ní raibh ach cúigear ar fad againn ón gCúige Mumhan agus tá a lán acu go híontach chun canadh, seinnt agus rinace.

Do tháinig bean deas fúm, níl ach súil aithne agam uirthí. Thóg sí aithriseoracht uaim air an téip. "An Capall" a tugtar air.

Tá fhios agaibh féin go raibh an tOireachtas i gConamara. Chuas ann, siar amach in aice leis "bPóitín Stil".

An chéad Domhnach bhí an tAifreann i gColaiste Lurgain agus Easbog na Gaillimhe a léigh an tAifreann, Ó Cathasaigh, duine uasal ceart, agus meitheall dó-dheag sagart agus cé a bhí ann ach an tAthair Ó Fiannachta!

Taréis an Aifreann chuas a' trial air agus bhí deoch agus canadh againn i rith na seachtaine, mar ba 'in é an sagart do chuir mise san Oireachtas an chéad uair!

Mícheál Ó Murchú,
Béal Átha an Ghaorthaidh.

Fiú amháin má shíl muid le fada go raibh eliteachas éigin ag baint leis an Oireachtas - eliteachas a dhéanann féile mionlaigh de - mar sin féin rinne muid ar gcion féin muair a socraíodh go dtiocfadh an tOireachtas go Gaeltacht Thír Chonaill den chéad uair ariamh ag Samhain na bliana '77. D'fhreastal muid ar chruinnithe an Choiste Áitiúil go dtí go bhfacthas dúinn go mb'fhéarr dúinn cloí le réimse amháin gníomhaíochta. Isteach in uaigneas ar gcillin linn gur chuir muid bail ar fhocail i ndúil is go mbéadh peannadóirí Conallacha i measc bhuaiteoirí na gComórtaisí Liteartha. I ndúil is go mbéadh nóimead glóire againn. Agus bhí. Ach thuigeamar oíche an bhronnta i Radharc an Eargail go mba bheag a b'fhiú omós fhear Éireann agus go mba thábhachtaí an meas príobháideach na an t-omós poblí.

D'ullmhaigh muid an t-agallamh beirte. Líonamar an oíche lenar gcomhrá agus líonamar na béarnaí leis an agallamh. Bhí muid ar crith is ar bís. Rinne muid ar ndícheall agus bhuaill Neilly Mulligan muid. Domhnach feanntach Samhna.

Cheannaigh muid an deoch udaí do Tom Fhaidi as Connamara mar a gheallamar. D'éisteamar le Joe John agus bhaineamar pléisiur as an cheol. Bhí muid chomh páistiúil leis an dara duine agus nach muid a bhí sásta muair a fuair muid suíochan maith san Amharclann do Throm agus Eadrom. Rinne muid ar gcomhrá le Maitiú le linn an fháiltithe 'tí Hughie Tim. Bhí muid sásta leis an Oireachtas. Mhol muid é. Ó, a Dhia, nach muid a bhain sult as Oireachtas '77.

Ní raibh mé ag cruinniú ar bith i mbliana. Níor scríobh mé dada. Char chruthaigh mé agallamh beirte. Thug Conall fúm da thairbhe sin. Ní sheasfaidh mé deoch do Tom Fhaidi. Seachnóidh mé Trom agus Eadrom má bhíonn sé ann agus ní le samhnas leis an dátheangachasbhrean Mhurchúch amháin a dhéanfas mé amhlaidh. Má chluinim Joe John fríd ghlinnte an aeir is amhlaidh a chuirfeas sé cumha orm. Is millteanach an rud imeacht na mbliana. Is creatnach an rud an t-éadóchas ...

Le Peigí Rose.

AN tOIREACHTAS

NA CEISTEANNA

Cuirtear na ceisteanna: An bhfuil feidhm leis an Oireachtas? An bhfuil sé ag dul i bhfeabhas? An bhfuil sé ag dul in olcas? An chóir den bhFeile bheith san nGaeltacht no san nGalltacht? An bhfuil dótháin den phobal ag freastal air? An airgead amú é? An bhfuil sé ar an bhFeile chultúrtha is féarr agus is fairsinge san tír seo/san E.E.C./sa domhan?!!!

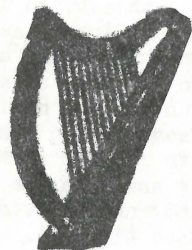
Is maith go bhfuil siad a gcur, na ceisteanna ceanna. Níl mise 'dul iarracht a dhéanamh iad de fhreagairt anseo. Is gá an tOireachtas d'iniúchadh ó bhun go barr. Is mo athrú atá ag teacht ar an saol Fódhlach, agus ar saol Ghaeltachta ach go hairithe, o bhliain go bliain. Mas mian le lucht a eagraithe go mbéidh an tOireachtas ina chumhacht cultúrtha sa tír seo, mas mian leo barr-shaothair cheoil, litríochta agus ealaíona na tíre do léiriú, is gá scrúdu leanúnach do dhéanamh ar scóip agus leagan amach an Oireachtais.

Béidh na sluaite Gael i nGaoth Dobhair, mí Deireadh Fómhair. Béidh eagar maith ar an bhFeile, béidh ceol agus ól, comórtais agus craic, ceolchoirmeacha agus comhra. Bainfidimid taitheamh as. Bainfidimid úsáid as an tseachtain chomh maith le machtnamh agus moltaí do dhéanamh. Guím rath ar Feile an Oireachtais, 1980.

AODH Ó DOMHNAILL,
Cathaoirleach, Cóiste Náisiúnta.

Annie agus na Bliobs.

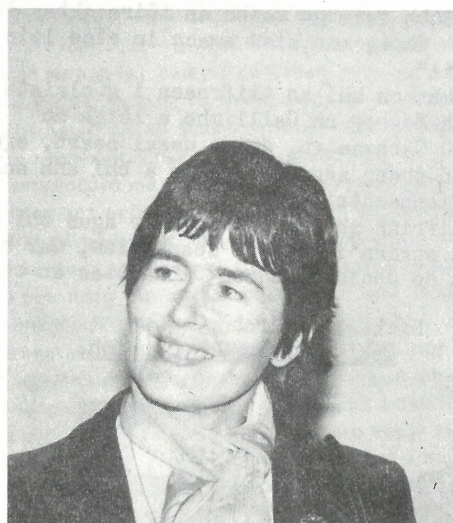
Cuir ceist ar Chonail fa fhear an Irish Times?
An bhfuil aithne agat ar Marie Bean?

Marcus - Cúchulainn na Rosann

Seo scéal a théann ar ais trí chéad bliain. Scríobhadh síos é ó Eoin Mac Fhionnaile, Mullach Dubh ar an 10ú Lúnasa 1934. Bhí Eoin 86 bliain d'aois an tam sin. "An lá fa dheireadh chuaigh mé thart le oileán ar loch Mhullach Dearg. Oileán Sheáin a bheirtear air agus thug sé in mo chuimhne go deachaidh mé thart leis an oileán cheanna 75 bliain ó shoin le mo shean athair agus mé i mo ghasúr, bliain déag d'aois. Chuir mé ceist ar m'athair caidé ba chuis leis an tsean bhothóg a bhí tógtha ar an oileán. Seo an scéal a d'inis sé domh; bhí fear darbh ainm Seán Ó Donnail na chonail i mBaile a'Mhaghnuis i Mullach Dubh fad ó shoin. Bhí sé pósta agus chaith sé cuid mhór ama ag seilg agus ag iascaireacht ar an fharrage. Lá amháin bhí sé amuigh ar a bhád. Tháinig bacach isteach chuig a bhean cheille agus d'iarr rud inteacht le h-íthe. Thug an bhean neart aran coirce do ach ní raibh le snáthadh leis ach uisce. Níor dhúirt an fear siúil a dhath go raibh deireadh ite aige. D'éirigh sé ansin ag imeacht agus ba é an t-altú a thug sé, iarraidh ar Dhia neart den da chineal bí a bhéith aici i dtólamh. Ba é an manadh a bhí ag muintir na Rosann san am go bhfaigheadh bochtán achaine ar bith a d'iarrfadh sé ar Dhia. Nuair a tháinig Seán isteach fuair sé a bhean ag bog-chaoineadh cois na tine. Bhí leisc uirthi inse do caidé ábhar a brongur chuir sé bróthladh uirthi. D'inis sí ansin caidé tharla indiaidh béile bí. Chuir Seán air a cháibín. D'fhiafraigh caidé'n bhinn den teach a d'fhag an bacach agus lean do. Tháinig sé suas leis ar thrá na Cruite. D'iarr Seán air a theacht arais go dtabhairfeadh sé béile éisc do - nó bhí neart éisc le Seán ag teacht ón fharrage do. Dhiúltaigh an bacach pilleadh. Throid an bheirt agus ba é an deireadh a bhí air gur mharaigh Seán an Connachtach. Ins an am sin ba ghnáth le bakaigh Chonnacht a theacht go Tír Chonail agus siúleoiri Thír Chonail triall go Connachta. Níor bhfada go deachaigh scéal an armha go Connachta. Bhí fhios ag Seán go mbéadh na Connachtaigh anuas air ar shon díoltais. Seo mar thóg Seán an bhothóg ar Oileán Sheáin i loch Mhullach Dearg. Nuair a tógadh é chuaigh Seán agus a mhac Marcus 'na gconail ann, agus rinne siad socrú le Dochartaigh Mhín Beannaid taobh a' tsléibhe den oileán a choimhead agus le Dochartaigh Bhéal na Cruite taobh na farrage a choimhead. Má tchífeadh Dochartaigh Bhéal Cruite namhaid ag teacht o thaobh na farrage bhí siad le comhartha a thabhairt do Sheán agus a mhac sa dóigh go mbéadh siad ábalta éalú bealach a' tsléibhe. Agus mar an gceanna da mbéadh an tóir le theacht bealach a' tsléibhe bhéadh ar Dhochartaigh Mhín Beannaid comhartha a thabhairt. Seo an bealach a tháinig an tóir agus ceart go leor níor fheall Dochartaigh Mhín Beannaid ar Sheán agus a mhac Marcus. Chomh luath agus fuair Seán an

comhartha léim sé féin agus Marcus isteach sa churrach agus d'iomair suas a loch bealach Ghleann Mór agus Ath na Gath. Chonaic an namhaid an currach ag teacht suas a loch agus rinne siad dhá bhaicle dóibh féin, gasra amháin ag siúl taobh leis an loch agus an dream eile níos faide ar shiúl. Chomh luath agus bhuaic an currach an talamh léim Seán agus Marcus amach agus thug aghaidh ar na cnoic. Ar an bhomaite chuaigh na Connachtaigh idir iad féin agus an bád ar eagla go bpillfeadh siad agus go rachadh siad ar a' loch arais. Leath mhíle a chuaigh Seán gur thuirsih sé siocair gur bun shean-duine a bhí ann san am. Tháinig na Connachtaigh suas leis agus mharaigh siad é i nAilt Sheáin Uí Dhonnail mar is ainm do'n áit inniu. Bhí Marcus ina óganach lúthmhar gasta agus chuaigh sé níos faide suas a gleann gur casadh an dara baicle den namhaid air ag an Chrois Ghleann. Istigh ansin shíl Marcus go raibh foscadh aige mar tá spinc ard sa ghleann seo. Chuir Marcus a dhroim leis a spinc agus thug sé dubhshlán do Chonnachtach ar bith theacht i ngiorracht do. Ní raibh de mhisneach ag fear ar bith den namhaid theacht fhad leis. Bhí sé mar bhí Cúchulainn anallóid. Ní raibh fhios acu caidé'n dóigh a bhfaigheadh siad an bhua air. Bhí sé ag éirigh mall sa tráthnóna agus an dorchadas ag titim. Chuaigh triúr acu suas ar mhullach na spine agus rollaigh siad cloch mhór throm síos ar a mhullach. Seo mar mharaigh siad ceann de na laochra is calma a tógadh ariamh ins na Rosaibh. Sheas mise ar a uaigh Domhnach ar na mallaibh agus rinne mé machnamh fada ar an éacht. Tá scalp Mharcuis mar ainm ar an áit ariamh ó shoin, agus ba chóir leac-cuimhneacháin a thógail ar an áit ar thit Cúchulainn na Rosann agus ba cheart fosta an scéal a bheith le léamh ag páistí scoile na Rosann - fhad agus 'tá ball-bán ar an fheadóig.
Seamas S. O Donnail,
Mín Beannaid.

Máire Mhic Niallais, Rúnai Chóiste Áitiuil an Oireachtais

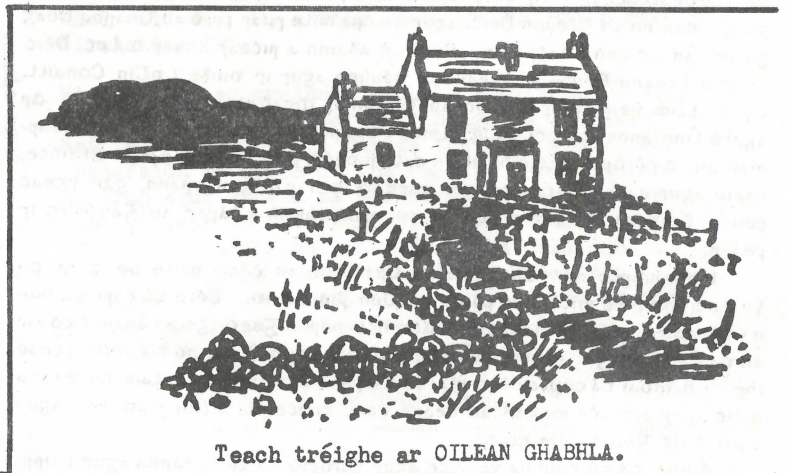
Tá muid buíoch do Willie Alcorn a rinne an ceann-teideal ar lth. I.

Ní raibh pobal mór daoine i nGaoth Dobhair roimh bhriseadh Cheann tSáile agus na dreamanna a bhí scaptha fríd an pharóiste ó na cladaí suas go dtí na gleanntáin shleibhe agus amuigh ar na h-Oileáin bhí saol scoilach agus pléisiúra go leor acu. Ní raibh anás mór ar bith orthu mar bhí neart bia acu ar bheagan saothair, ón fharraige, ó na barraí a shaothraigh siad agus on stoc. Ach tar éis phlandáil Uladh tháinig athrú ar an athrú, tharraing slua mór de chlanna éagsúla go dtí 'n pharóiste. Gaeil a díbríodh as a gúid tailte fan Lagan agus fhad ar shiúl le Tir Eoghain agus Ard Macha. Ní tháinig plandóirí ar bith, ní raibh meas ag a léitheidí ar thalamh shleibhe nó ar chaoran nó leoga ar an talamh gainimh atá ina rith cois cladaigh ins an pharóiste. Tháinig buíonta de dhithreabhaigh bhocta anoir fríd na tuatha agus isteach bealach na gonoc. B'éigean do na seantreabhanna a raibh a sinsear ansin leis na cianta, brú siar agus fairsinge a dhéanamh dóibh agus a gúid de mhaoín an tsaol a roinnt leo, deileoir agus eile mar 'bhí sé.

Ach na bhí an taobh seo tire ró-bhocht agus ró-dheileoir le plandóirí a mhealladh chuici, níor chuir sin bac ar an Ghaill é a roinnt ar lucht airn nach bhfuair pé, ar cháirde an rí, ar bhodaigh mhóra nach bhfaca an paróiste ariamh agus ar lucht bainríona a bhí fairsing í meas tiarnaí Ghaelacha. Ó seo amach bhí tiarnaí idir Ghaill agus Ghaeil í seilbh an talaimh agus cead acu ainchíos a dhiúl as na creatúir bhocta idir shean agus úr a raibh sé crua orthu corp agus anam a choinneáil le chéile. Ba iad seo na creatúir bhocta a mheas an Gall a bheith comh fianta sin nach raibh áird acu ar Dhia, ar dhli nó ar dhúine.

Ba bheag de thalamh an pharóiste a fágadh gan roinnt. Bronnadh Machaire Gathlán agus Machaire Chlochair ar Eilís Ní Chú Uladh (Ní Pheataín sul ar pósadh í), baintreach phrotastúnach, tuairim ar 450 acraí ar chíos bliana £16.00; Glaiseach agus Bun an Inbhir ar Liam Dutton, protastúnach, thart fa 103 acraí ar chíos £4.00; An Charraic agus leath cheathrú talaimh í nDobhar ar Thomas Dutton, mac agus oidhre de Ralph Dutton, protastúnach, 180 acraí ar chíos £1.00; ceathrú talaimh í nDobhar de oidhrí an Chaptaen Ralph Sanford, protastúnach ach ambáin Mullrany O Kerrall, caitliceach, 134 acraí ar chíos £1.00; de na daoine céanna ceathrú talaimh ar an Luinní, 140 acraí ar chíos £1.00 agus leath cheathrú í nDún Luíche, 170 acraí ar chíos 50p; do Dhonna óg Mac Suibhne, fear bainríona agus caitliceach, 53 acraí í nDobhar ar chíos £1.50p agus

don Choirnéal Maolmuire Mac Suibhne, caitliceach agus fear bainríona, 120 acraí í nDún Luíche ar chíos £3.00. Bhí cuid don roinnt ina thalamh eibre, cuid eile ina phortach, tuilleadh ina charráiceacha, beagan ina choillte agus an fúilleach ina mhéilte. Ach níor chuir an t-anró, an cruatan, an t-ocras nó an talamh gortach bac ar na dithreabhaigh. Lean siad leo ag teacht, tháinig baicle mór indiaidh Scarbh Sholais, tuilleadh indiaidh plandáil Chromail agus an slua mór deireanach indiaidh Briseadh na Bóinne. Bocht agus eile mar bhí an pobal idir shean agus úr, níor chuir an saol taobh amuigh isteach ró-throm orthu. Mheas siad le chéile, phós siad fríd a chéile, lean siad don bhualteachas Samhraidh agus na tiarnaí a bhí orthu ba bheag iarracht a rinne siad an cíos a thógáil. Ní raibh ach beagan talaimh ag gach tiarna, giotáí de chupla baile fearainn agus ní fheadfadh siad stiobhaid a fháil a thógadh an cíos. George Hill chun na pharóiste agus chuir seisean athrú ar an athrú. Ó'n meid eolais atá le fáil ó leabhair agus ó sheanchas bhí muintir Gaoth Dobhair, ins an seachtú agus ochtú céad déag, iontach bocht ach sona sásta agus craifeach ina ndóigh féin agus socair suaimhneach ach muair a bhainní astú é. Bhí nádúr mhaorga, mheidhreach, neamhspleach agus intleachtach acu, iad muinte, macánta ach cródha agus calma agus d'reir an tseanchais bhí siad fial agus fairsing. Tháinig meadú mór ar an phobal daoine, ba iad teachlaigh mhóra an gnáth rud agus i dtús an naoú céad déag bhí suas le 4,000 dúine ins an pharóiste. Le Seán Ac Fhionnlaeich.

Teach tréighe ar OILEAN GHABHLA.

An t-Oireachtas

Tá féile an Oireachtais ar ghórt a' bhaile againn agus ní féile gan fáilte é. Tionólfar imeasc na gConallach i nGaeltacht Gaoth Dobhair arís i mbliana é agus seo é an dara bliain ag an Oireachtas da chomradh í dTír Chonaill le trí bliana. Ma bhíonn Oireachtas na bliana seo chomh taitheamhach le Oireachtas 1977 beidh éacht déanta ag na Conallaigh.

Anois na thugann muid súil siar ar chúrsaí an Oireachtais agus léarmheas a dhéanamh ar an obair atá déanta aige ó ath-bhunaíodh é i 1939 silim go bhfuil moladh ag dul do chuille dhúine da raibh páirteach ann agus go mór mór do'n choiste eagraithe. Ta obair mhór a' baint lena léithid de fhéile a reachtáil. Ta mé féin ag freastal ar an Oireachtas le dhá scor blianta agus faoi'n am seo ba chóir go mbéadh eolas maith agam ar na imeachtaí ar fad. O athbhunaíodh é is i bpríomh chathair na tíre a bhíodh an fhéile anuas go dtí sé bliana ó shin. Bhí daoine ag déanamh achaine ar lucht a riartha le tamall de bhlianta anuas a rá go mba cheart triall a bhaint as an fhéile a thabhairt amach go dtí an Gaeltacht agus bhí mise ar dhúine díbh sin. Séard a bhí í gceist againn le n-ár n-achaine deis a thabhairt do mhuintir na Gaeltachta ó liath go leanbh, ó chuille áird páirt a ghlacadh i bhféile cultúrtha na nGael.

Thairig Coiste Náisiúnta an Oireachtais deis a thabhairt do dhream nó do eagraíocht Gaeltachta ar bith a bhéadh sásta an fhéile a reachtáil go dtabharfadh siadsan, an Coiste Náisiúnta chuile chabhair dóibh a bhéadh riachtanach, agus gheall siad a bheith mar chúl taca dóibh. Sé ceantar Gaeltachta Chois Fharráige faoi choimirce an Chomhar-Chumainn an chéad dream Gaeltachta a bhual faoi an obair i 1974 agus rinne siad go maith é de'n chéad uair. Arís i 1976 reachtáileadh an fhéile i gCois Fharráige agus i 1977 is i nGaoth Dobhair a bhí sé. Chruthaigh na Conallaigh go raibh bua acu ó thaobh eagraíochta de. Tá súil againn leis na ceantair Gaeltachtaeile chomh maith. Anois, tharéis na mblianta cé'n toradh atá ar an Oireachtas? Thug sé deis do Ghaeil a theacht le chéile le ceol, rincí, amhráin, seanachas, litríocht agus filíocht ar sinsear a chur i gcion. Da mbéadh an t-Oireachtas gan tada eile a dhéanamh ach an méid scríobhneoirí agus lucht litríochta a dhuisigh siad le n'ár linn 'inne ba mhór é sin. Tá go leor de na mór-scríobhneoirí cáiliúla a chuir litríocht ar fáil do'n Oireachtas ar shlí na fírinne ach tá a saothar luachmhar caomhnaíthe agus beidh sé ansin le leamh ag na glúnta atá le theacht ina ndiaidh. Ba cheart go mbéadh muidinne bróduil as ar n'odhreacht chomh maith le tíortha eile agus go h-aithrid as ar dteanga. Tá an t-Oireachtas ar cheann de na féilte náisiúnta is tábhachtaí da bhfuil againn. Dúine ar bith againn sa tír seo a thabharfadh cuairt ar an mBreatain Bhig le linn do'n Eisteddfod a bheith ar bun ansin nó ar an Mod í nAlbain, feicidh sé chomh dílis agus atá siadsan da n-oidhreacht. Sé bhfuil le ra agam-sa go molfainn do dhúine agus do dhaoine a bhfuil sé ar bhealach ar bith acu cuairt a thabhairt ar Gaoth Dobhair aít a mbeidh féile an Oireachtais da reachtáil on 24ú Deire Fómhair go dtí an 2ú Samhain na bliana seo. Agus guím dea rath go raibh ar an bhféile.

S. Ó Conghaola, Cois Fharráige, Conamara.

S feidir níor mó ná tuair amháin a baint amach i dtír Conaill féin do'n té a bhfuil spéir aige san Saédealtacht agus inf an poitipeáct nó 'san pot-gluisceoirpeáct. Agus cá bhfuil an fíor-connarctóir naé bhfuil gnáth aige do'n teangaid, nó naé bhfuil uúil aige pléibde tír Conaill a feiceal agus muinntir Cloic Ceannfaoilaid a éluinint am eiginíteáct? Má tá a leiteiro reo ann éan fíu Connarctóir a tabairt air.

Ír minic a éluinintear an ceirt "Fíodé an bealac ír feairr fábail go Cloic Ceannfaoilaid nó Saédealtacht eile?" Maire 'ré reo mo éomáile féin: Fáb ar an tpean go uí teopa na Saédealtacht agus ar pin buail ar aghaid ar an bealac móir má'f feidir ar bit é. Anoir, 'ré lictir Ceannainn teopa Saédealtacht Tír Conaill, nó an éuro ír mó uíte: Má'f mian leat Inir Eogain, Fánait, Rofguilt, na Tuata, Cloic Ceannfaoilaid, na Ropa agus na h-oileán a fhoicint ír go lictir Ceannainn a pacar tú an céao uair, ír fíor go bhfuil tpean ag fábail riar go coir na fairsge 'na Ropa, áct tá fáltoáct ar an tpean agus ar an bótar iapainn pin ar an bealac uilig;

Ír uilig Saébilis á fágail 'na carbadaid de'n tpeomáth gnáth féin, agus inf na gnáthaid eile tá ré éomáil a beit 'anacama.' San bpeas a ráid ír é an bealac móir an bealac ír feairr riar ar lictir Ceannainn, má tá ainpíir tírim ann; agus bealac meaparda maic é áct go bhfuil cruic fada tpeoma air i gcor-áit, agus Saébilis ag 'adán uine a éapfar ort. I noiaró lictir Ceannainn a fágail 'ré Cill Mic nEanain an céao baile ar an ród. Níl móráin Saébilis anníir anoir áct ní fad ó foim ó bí go leor ann. Áct, dá míle ar pin tá tú ra Tearman agus inf an Saédealtacht. Ar pin riar go Gleann Colmcille agus go uí na Cealla Deaga, bíro Saébilis ag feirpar ar 'adán reáctar a éapfar ort ar an bealac. Níl a fíor agam cé an ród tearmain (nó terminus) a bí 'san áit pin 'ra t-pean-ainpíir nuair a cuiread an t-ainm uiré, áct epeirim gur ainm fíor é anoir—"Tearman na Saédealtacht." Ar an Tearman níl ré áct cuig míle ar do lám éli go fírcan no go Gleann Déit, agus ceitre míle ruar fíod an Deapna Deag go uí an Abainn Ceatpána. Sin í an abainn a ríctar anuir ó Loc Déit agus ó Gleann Déit—an Gleann ír uoinne agus ír uide i dtír Conaill. Ar do lám deir anoir tá Loc an Gleanna, Meabac agus Rofguilt. Ar aghaid linn anoir go uí go bhfuilim i bparóirpe na oTuas. Ar an Tearman amach céiríro tú go bhfuil an calam bóct, lom, ruar ar fad. Sléibde, cruic agus caoráin acá ann, san farsad, san fál. San crann, san rgeac féin. Tuigíro fíod anoir gur ar an tpean-áit a fápar an Saébilis ír feairr.

I bparóirpe na oTuas 'ré an Craoploc an céao baile beag ar do bealac, agus ré míle níor fíodé tá Dún Fionncáid. Céirí tú éart fá bun na Mucair ar an bealac. pin. Áct níl móráin Saébilis ar an ród nó inf an dá baile beaga; mar fíctead cúro de élan an Maoir na Stewarts írteac inf na h-áit acá cúpla céao bliadain ó foim, agus mar tá calam meaparda maic agus ácteadá ionzantac deapá éart timéall, o'fan ríad ann agus cúro maic fál le n-a gcoir.

Anoir, tá tú coir na fairsge agus céiríro tú tráigeanna agus cairpgeada agus beanna móra ar 'fíu uíte fábail an bealac pin uilig le na bfeiceal. Taob amuis de Dún Fionncáid tá Corrán Deinne nó Horn Head. Leat-oileán acá ann agus tá an calam fáb. Ar an taob ó tuaid tá rang beann móir 'na fearáin i n-ághaid na fairsge móirpe. Áct, mo leun a inpíir, níl Saébilis ar an oileán pin—pin an focal acá ag na daoimib acá 'na gcomnuide ann, oileán. Ír uóig liom go fad ré 'na oileán i bparó ó foim, mar níl áct cuig éumáns fámme dá éangailt do'n móir-tír anoir.

Tart fá Dún Fionncáid tá fáltoáct beag, áct ar pin riar ní fada go bhfuil tú i gCloic Ceannfaoilaid. I gcionn oct míle tá tú ar an tpean bealac nó an falcarrac agus cúig míle írctig 'ra Saédealtacht. Ar Doirpe Ríagail—pin leat-bealac íor Dún Fionncáid agus an falcarrac—tá an Saébilis i mbéal gac aon uine a ríagad agus a rógad san tír pin, áct áhám ar an tpean-bealac féin, áit in a bhfuil teac na gconrtaibál agus ríagairte beag daoine móra—ród nó mar pin—naé bhfuil ábalta no toiltéanac caint a deanam leat i nSaébilis. Ag fábail riar an bealac pin tá na pléibde móra uóal, .i. an Mucair, an dá ácla agus an t-éapfáil 'na luige i rang fada dípeac ar do lám éli. Tá cúro móir caoráin ag bun na pléibde, agus calam bóct go uí an fairsge. Ar an calam reo tá cúro móir daoine ag obair go uian le cineal poagail a baint amach, agus muirab é go bpeágn ríad goint móir aigíro ar Albain agus ar Áiméiriceá éa otiocpáid leobta ríge-beata a baint amach ar éor ar bit. Céiríro tú anoir ceannair pó-lán nó congeáilte mar a veir ríad féin. Áct má tá na daoine tuig ar an taob reo de'n bparóirpe ír tuiga ar an taob eile íad, agus tá an ríeal níor meapá agus níor meapá apí i nSaot Dóbar agus inf na Ropa. Cúpla míle fíar ó'n tpean-bealac tá tú i nSaot an Coirce agus i gcoir Gleann 'na Dealtaine. Uine ar bit a bí apáin ag Coláirpe Colmcille áitneann ré an t-ainm pin agus ír binn leir a fuaim. Ír Gleann é reo acá 'na luige ó bun an éapfáil go dípeac go coir na fairsge i mbáiró baile an éapá ag otiocpáid Gleann áca. Tá an ríeant ag ríe anuir ó mian na Craoibe—baile beag naé bhfuil deapá ann, nó le tuigbeal ann ír ndíe—fíod fána burde agus an Caol Druim agus Dealtaine agus Gleann áca. Tá ruar le dá céao teaglac ar éabaid an Gleanna pin, agus tá mé cinnte go bhfuil an Saébilis agus san áct an Saébilis dá tabairt coir

teinead acu uilig ar an domáite reo. 'Si reo an céao fíor-Saédealtacht a otiacú tá innte go fóill, agus de réir mo bparáit-fa, 'rí an áit agus an Gleann ír veirpe fóra.

Ag gabail ruar an Gleann uíte tá na tuigte go tuig ar 'adán taob de'n Gleann, agus níl leitead do lámme de calam ann naé bhfuil oibpíre ar fad ag bunad na h-áite. Epeirim naé bpeac mé ríadac ba veirpe no b'aoibne liom 'na an Gleann uóal lá bpeas 'san fógíar—na cuirbinn beaga ríeacáil glar agus liac, nó coirce burde-bán i n-oiaró a céite, an réar glar ar báir na gcor, an ríatneac deapá ar éab na pléibde éall agus na cairpgeada duba ag bpead amach i bparó—éan fada mé a oirpead dáanna apáin i n-áit ar bit eile. Áct cairíro tú fearáin ar muilac cruic fíod an Coirce, nó ríeal ruar bealac Caol Druim go uí na rean-míanaéa leir an Gleann reo a feiceal i gceart. U'fíu uíte é, agus veiríro tú féin é pin nuair a ceirpar tú é.

Tá fíod an Coirce go dípeac i lír bparóirpe Cloic Ceannfaoilaid, agus gnáth naé baile é de réir mar tuigimíro an focal inoim, ír baile é de réir an tpean-nóir Saédealtac. Tá teac an pobul, teac na rcoile, agus teac an t-faigairt ann; tá cúpla ríopáil, teac órpa, cúpla ríge eile agus fícté beag an aonáig ann. Níl na ríge reo tógta taob le céite i ríad mar tá i mbáile eile, ac tá gac aon teac 'na fearáin ar a gíoca beag féin calam agus íad uilig compoirteac ag bun an éruic ar éab an bealac móir.

Tá lírpin le fágail a o'oirpear do gac rparáin, ó teac órpa míc rparóin coir na fairsge—teac in a bhfuil 'adán ruo éar báir, fálte, bíad agus Saébilis—go uí an teac ír luiga ar éab Gleanna Dealtaine, nó imeapá gcor na n-áit 'na bhfuil an ríopáid epeiréamail céatna ag 'adán uine. Bíonn lá móir acu an ríeacáil lá de 'adán mí i nSaot an Coirce, pin lá an aonáig. U'fíu do ínac-léiginn, nó do uine ar bit, reat a éiteam ar an aonac reo. Saébilis uilig acá ag muinntir na h-áite, áct, mo bparó a ráid, níl móráin uíte ag lué ceannuigte an ealláig, nó ag lué díolta na rean-éocá a rígear ann gac mí. Ír móir an tpeas go bhfuil céao ag na daoimib reo na rean ruóal lobta galapada gálta uóal, a tabairt írteac le díol do na daoimib oí-céillíre acá ar loig ruo rpar. Epeirim féin gur i leor no i lonuúin a pinnead íad le ríeacáil málluigte alluir, agus nár caitead ar óruim ar bit íad, gnáth go n-abpáin lué a noiolta go mbíonn pin leat-éite. Ar uóig ar bit, ír cuma ce acu nuad nó leat-éite íad, éan ceart céao a beit acu teact írteac anníir. Céiríro tú go bhfuil báinín ar óruim 'adán rean-uine ar an aonac reo, íor fearáid agus írteac áct tá mian eile ag teact ar na daoimib óga, mo bparó a ráid. Ar an aonac reo tá níor mó 'na ba agus fámme ar díol. Céiríro tú bean agus ríora báinín veir fáoi na h-áit acá ar díol áite. Tá rí ag íarparó eirí ríellín no leat-éomín an t-plac arí agus ír fíu é. Síor ag teac na rcoile tá na h-áit apí agus lán cáirí ríagáin nó íar eile acu ar díol. Tá mucá óga, caoráil beaga an t-pléibde, agus uain beaga leobta, agus glan-Saébilis i mbéal 'adán uine acá 'ga noiol. San bpeas a ráid ír fíu uair nó do a éiteam ar aonac fíod an Coirce.

Taob riar de fíod an Coirce, cúpla céao céimeanna nó mar pin, tá halla an Coláirpe 'na fearáin íor bealac Dealtaine agus an t-pean. Halla an-bpeas acá an agus cúir bparó móir do muinntir Cloic Ceannfaoilaid é. U' é an ríeap Ríuáirge Capement a tuig an céao aigíro fá éomne a tógáil, áct b' é Tomáir Ó Ceannain bóct, a cailtead le veirpeannac, mon-uair i pinne an éuro ír mó ve obair na tógáil—go otiagáid oia ruaimíneap ríopáirde dá anam. Tuig ré, ar fíalcar a éiríde agus le gnáth do'n Saébilis a bí aige féin go binn plúirpeac, an calam a bhfuil an halla 'na fearáin aigíro agus tuig ré na clóca fóra agus cúro de aigíro an éortair; agus, nuair naé fad go leor aigíro le fágail, tuig ré ar íaracá an méao a bí a díogbáil. Fíor-éap na nSaédeal a b' ead é, Tomáir bán Ó Ceannain agus ír móir móir a cailteamaint.

Ó'n lír reo, fíod an Coirce nó Dealtaine, tá cúro móir bealacá ríeac fá éomne tuair beaga a deanam. Tá an t-éapfáil 'na fearáin go móir a ag báir an Gleanna agus cairíro tú opeapadóirpeac an éapfáil a deanam. Tá loc áltan íor ácla agus an éapfáil agus tá neap bpeac i loc áltan do'n íarfaire. Tá rean-éill Ráite, agus an tpean-éoir na luige, ar bpuac na hábna; cairíro tú fábail ríor le n-a bfeiceal. Tá éap fionnain ríor fóra. Síar, tá Mionlápac, Mion a' Clavaig, agus gcor fóla ag áimpe amach ar an fairsge móir. Tá na h-oileán amuis agus mura bhfuil an doineann ann, ríadú tá írteac go h-Innir Do-Finne agus go Coraig. Ní inpeoáró mé fá na h-áiteacáid reo mar glacpá ríad leab-áirín uobta féin, áct in 'adán áit acu geobáir tú Saébilis, agus ríeot na Saébilis. Má tá uúil agac íad a feiceal, ní fada uair riar go Saot Dóbar agus na Ropa agus ríor go Cairlean na oTuas agus Rofguilt. Tá na h-áiteacá reo uilig inf an Saédealtacht; agus mar aobpáid éana, má'f fíor-connarctóirí ríin, tá ré de ualgar opáin an Saédealtacht a éomneal Saédealtac agus a leatnuag, agus fóra fíor éruim agus fíor-eolar a beit agáin ar an Saédealtac agus ar gac a báineap leite. Áct fíodé mar deapamuid é reo uilig? Tá, cuairt a tabairt ar an Saédealtac go mion ír go minic fá uóig go gcuiríro eolar éruim ar teangáid na nSaédeal agus ar an t-pean-ríopáid Saédealtac a bíor i gcomnuide 'na eirdeacta.

PAUPAIC Ó SOLÁIN.

Níl a fhios agam go díreach cé'n chéad uair a chuala mé i dtús ama faoin fhéile mhór ghaelach ar a dtugtar 'An t-Oireachtas'. B'fhéidir gur chuala mé faoi dhaoine cosúil le Micí Sheáin Néill, Neddy Frank, Gracie Ghráinne Mhícheáil agus mórán eile nach iad, a sciob leo duaiseanna ón Oireachtas, a d'fhág a n-ainmneacha i mbéal na nGael ní amháin anseo í nÉirinn ach pé áit sa domhan ina raibh na Gaeil sin cruinnithe.

Is cuimhin liom go cinnte agus mé ar an mheán-scoil gur léigh muid scéal a scríobh an Píarsach, 'Brid na nAmhrán'. Scéal aláinn a bhí ann ina raibh cur síos ar chomórtas amhránaíochta de chuid an Oireachtais. Spreag an scéal sin mé suim a bheith agam i gcónaí sna himeachtaí a bíos ar siúl i rith na Féile sin agus tá bród orm inniu go bhfuil sé ar ais arís i nár measc i nGaeiltacht Thír Chonaill. Ach nuair atá an meid sin scríofa agam cuirim ceist orm féin caidé mar atá stáid na teangan anseo í dTír Chonaill, go háirithe anseo i nGaoth Dobhair, í gCloich Cheann Fhaola agus s'na Rosa. Is oth liom a rá go measaim nach bhfuil sláinte na Gaeilge ar fónamh i láthair na h-uaire. Le traidhfil maith blianta anois tá deireadh beagnach tagtha le h-imirce as Gaeiltachtaí Thír Chonaill. Tá monarchana ag cur neart oibre ar fáil anseo agus ansiúd do fhir agus do mhná. Is breá an rud é sin agus buíochas mór do Dhia ar a shon. Fágann na monarchana sin rachmas agus saibhreas fá na cladaigh seo a bhí de dhith le fada an lae. Ach faraor gear cha dt ainig an rachmas sin gan costas agus costas trom. Thug na tionscail úra seo go leor daoine chun na Gaeiltachta nach raibh Gaeilge da laghad acu na suim ar bith acu intí. Thug siad teaghlach chun an bhaile on choigríoch nach raibh ag a gcuid paistí ach Bearla ó cheann go ceann an lae. Mar gheall ar an meid sin, don chéad uair b'fhéidir, tá glun ag fas aníos i nGaeiltacht Ghaoth Dobhair agus i nGaeiltachtaí na Rosann agus Chloich Cheann Fhaola nach bhfuil teanga na Gaeilge mar gcéad teanga acu. Ní hé sin le rá nach dtuigeann siad i agus nach féidir leo i a labhairt. Is féidir, ach is minicí gur Bearla an chéad teanga a labhrann siad agus iad ag déanamh cuideachta, ag imirt peile na ag seinm sna buíonta ceoil atá go flúirseach sna ceantair seo. Sna h-ostain, sna tithe tábhairne agus sna siopaí cloistear Bearla chomh minic, agus b'fhéidir níos minicí, na a chloistear ar dteanga dhuchais.

Ní í dTír Chonaill amháin atá seo ag titim amach. Tá sé ag tarlú sna Gaeiltachtaí uilig. Le deich mbliana anuas tháinig méadú mór ar an meid Bearla a labhartar go rialta i nGaeiltacht Chois Fharráige i gCo. na Gaillimhe. Gaoth Dobhair amárach, b'fhéidir? Rann na Feirste, anoirtheair b'fhéidir? Bhéadh Donall Ó Móráin iontach amaideach a bheatha a chur i mbaol ar shon na Gaeilge nuair a fheictear an beagan tacaíocht atá an teanga a fháil sna Gaeiltachtaí i láthair na huair.

Muna bhfuil muidinne, muintir na Gaeiltachta, sásta gníomh a dhéanamh ar son na Gaeilge, muna bhfuil muid sásta go mbéadh an Ghaeilge mar a gcéad teanga ag na glúnta a thioctas inár ndiaidh, b'fhéidir go bhfuil muid ag faire na Gaeilge ag an Oireachtas seo. Más a faire atá muid inniu, a cháirde na teanga, b'fhéidir nach fada uaiman lá go mbéidh muid a tionlacan go cré na cille. Nar lige Dia, na muintir na Gaeiltachta, go dtarlóidh sé sin chóiche.

Lorcán Ó Searcaigh.

CEOL

Shroich trí cheirnín úr mé le gairid ó Ghael Linn: "Neansaí," le Dermot O'Brien (CESNOO3), "An Fhidil, Sraith 2" le Kevin Burke, Seamus Creagh, Sean Keane agus Paddy Glackin (CEFO69) agus "Mist Covered Mountain" le De Danann (CEFO87).

"Neansaí"

Seo an t-amhrán a bhain an Comórtas Amhránaíochta Pan Cheilteach i gCill Airne níos luaithe i mbliana. Dermot é féin a chum na focla agus an ceol. Sílim gur seo an ceirnín singil is fearr a tháinig ar an mbargadh le tamall anuas. Bhí Mícheall Ó Domhnaill i mbun léiriú agus cóiríochán, rud a chuidigh go mór. Tá Tríona Ní Dhomhnaill ag tabhairt cuidigh le guth agus piano agus tá Kevin Burke ar an fhidil.

Níor shamhlaigh mé riamh go mbéadh Dermot ag déanamh ceirnín leis na ceoltoirí seo atá chomh difriúil uaidh féin. Cruthaíonn "Neansaí" gur féidir é dhéanamh. Ba chóir go n-éireodh go maith leis.

"An Fhidil, Sraith 2"

Sílim go dtaispeántar go soiléir ins na nótaí clúdaigh an aidhm atá leis an cheirnín seo: "An fhidiléireacht thradisiúnta a léiriú mar atá si inniu... sa dara sraith anois tá againn ceathrar fidiléir óg atá tagtha in inmhe agus a bhfuil gradam bainte amach acu ní amháin í nÉirinn agus sa Bhreatain ach ar fud an domhain mhór." Ceithre fhidiléir atá i gceist: Kevin Burke, a bhí leis an Bothy Band. Tógadh í Londain é ach is as Sligeach a mhuintir; Seamus Creagh, a bhí ag buaileadh le Jackie Daly agus a rugadh i gCo. na hIarmhí; Sean Keane, a rugadh i mBaile Átha Cliath agus a bhí le Ceoltoirí Cualainn agus na Chieftains; Paddy Glackin arb as na Rosa a athair agus a bhí i mbun an chláir radíó "The Long Note". Ba é Paddy a léirigh an ceirnín seo. Tá reels, jigs, cornphópaí agus fonn mall le fáil air. Tá a stíl inaitheanta féin ag an cheathrar acu. Níl ann ach fidil anoir. Ní bhaintear úsáid as tionlacan de chinéal ar bith na as "double tracking" ach an oiread, rud a thabharann amach an ceol é féin go deas soiléir. Ní ró mhinic a éisítear ceirnín den chinéal seo agus mar sin cuirim fáilte mhór roimhe.

"The Mist Covered Mountain"

Seo an ceirnín is uire ó De Danann agus ó Ghael Linn. Táthar ag fanacht leis le fada, agus níor lig siad síos muid.

Tá rud úr tabhachtach deanta ag De Danann ar an fhad-cheirnín seo a ba chóir a choinneáil i gcúimhne anois agus an tOireachtas ag toiseacht. Tá dhá cheoltóir sean-nois as Conamara air, Tom Fháidín Tom agus Seán Ó Conaire agus ceolann siad ceithre shean amhrán. Caidé atá iontach fa sin? Sé'n rud atá iontach faoi nach go bhfuil tionlacan curtha le triúr de na h-amhráin ag an ghrúpa. Seo rud nár rinneadh le ceoltoirí sean-nois riamh roimhe. Tá daoine ann a déarfadh nar chóir a léithidí a dhéanamh. Díurt Alec Finn gur mhaith le triall a bhaint as rud inteacht úr agus fa choinne rud beag spóirt a rinne siad é. Níl dochar ar bith ann! Ag an am chéanna tá sé iontach suimiúil agus é deanta go maith. Ceolann Tom Fháidín Tom Ó Coisdealbha (a fuair bás cupla mí ó shin) dhá amhrán i mBearla, "The Snaks of the Nile" agus "Henry Joy". Nuair a smaoiníonn tu go raibh sé ochtó cuig bliain d'aois ag an am, ba éacht mhór a bhí anseo. Bhain sé féin sult as uilig. Tá an tionlacan measartha simplí le bouzouki, mando-cells, viola, feadogaí agus accordeon. Ceolann Seán Ó Conaire dhá amhrán Gaeilge, "Seamaisín" le tionlacan agus "Maire Mhór" ar an tsean-nos gan tionlacan ar bith. Tá focla na n-amhrán ar bhilleog speisialta chomh maith le h-aistriúcháin go Bearla le Tomás Toibín. Tá éagsúlacht mór ceol rince ar an cheirnín, go h-áirithe reels agus polkas. Níor mhaith liom ceann amháin ar bith a lua mar tá siad uilig millteanach maith. Má tá dúil agat ann De Danann cuirfidh "The Mist Covered Mountain" áthas ar do chroí!

Sílim gur cheart focal speisialta a rá fa na clúdaigh atá ar na ceirníní seo, go h-áirithe ceann De Danann. Ba é Alec Finn é féin a dhearaidh é. Tá cuma iontach nua-aimsireach ar "Neansaí" fosta. Taispeánann an meid saothair agus airgid a chuir Gael Linn isteach ins na ceirníní seo go bhfuil tréan dóchais acu sa cheol tradisiúnta.

Sean Ó Domhnaill.

Bunaíodh Conradh na Gaeilge sa bhliain 1893. Faoin bhliain 1896 bhí tríocha craobh bunaithe - ceithre cinn acu i Sasana, ceann amháin in Albain agus trí cinn sna Stáit Aontaithe. Tionóladh cruinniú de theachtaí ó na craobhacha san Cafe Royal i mBaile Atha Cliath 25 Lúnasa, 1896. Socraíodh ag an gcruinniú san ar Oireachtas nó Public Assembly ar nós Eisteddfod na Breataine Bige a bhfuil "at which prizes would be offered for reading, recitations, songs and dramatic sketches in Irish."

Cuireadh curam an eagrúcháin ar an triúr seo: Domhnall Ó Conchubhair a bhí ina Leasrúnaí ar an gConradh, Pádraig Ó Cathmhaoil a raibh dlúth bhaint aige leis an bhFeis Ceoil agus Séamus Ó Cathasaigh ball do Choiste an Chonartha. Réitíodh Clár Comórtas agus Fograíodh an tOireachtas den chéad uair ar Irisleabhar na Gaeilge, Mí na Nollag, 1896. Naof gcomórtas ar fad a bhí ar an gClár. Bhain ocht gcinn acu le litríocht agus comórtas reacaireachta an ceann eile. Ní raibh aon chomórtas do dhaoine óga an chéad bhliain. Ní raibh le gnothú ar fad ach £43 i nduaiseanna.

Tháinig nócha iarratas ar na comórtais liteartha roinnte mar a leanas: filíocht 16, beadoideas 5, próis i nGaeilge 41 agus próis i mBearla 28. Chuir 19 isteach ar an reacaireacht ach níor tháinig chun iomaíochta ach dáreag.

B'iad so na moltóirí: Tomás Ó Flannghaile ó Londain, An Craoibhín, Eoin Mac Néill, an tAthair Micheal Ó hIcedha, an tOllamh Ó Murchadha ó Choláiste na Tríonóide, an tAthair Ó hGáin, S.J., agus an tAthair Peadar Ó Laoghaire.

Fograíodh na torthaí agus bronnadh na duaiseanna agus na teastais ag Ceolchoirm sa Rotunda i mBaile Atha Cliath oíche luain 17 Bealtaine, 1897. Ar na duaiseoirí bhí: Norma Borthwich ó Chonradh na Gaeilge Londain le aiste "Baint Urlabhra le Náisiúntacht"; Seosamh Ó Laoide on Ardchraobh le dán; Osborn Ó hAimhirgín le trí dán; agus fuair Tadhg Ó Donnchadha duais speisialta. Diarmaid Ó Foghlútha ó Chonradh na Gaeilge Béal Feirste leis an amhrán "Go Mairidh ar nGaedhilg Slán". Fuair Míchéal Ó Máirtín, Na Gorta Dubha, Baile an Fheirtéaraigh an duais ar "Dornlach de dhanta nó d'amhráin nar cuireadh i goló roimhe".

Ghnóthaigh Alice Milligan, Conradh na Gaeilge, Béal Feirste an duais £10, a chuir William O'Brien ar fáil ar aiste i nGaeilge nó i mBearla ar "How to Popularise the Irish Language." Is do Phádraig Ó Seaghda, Béal Feirste a chuaigh an duais ar "Cread is Carthanacht ann?" Fuair Peadar Mac Fhionnlaoich, Leas-uachtarán an Chonartha i mBéal Feirste ard-mholadh. Sean C. Mac an Bháird na Cealla Beaga a fuair an duais ar "Cread is Fírinne ann?" agus tugadh ard-mholadh do Thadhg Mac an Bháird, Conradh na Gaeilge, Béal Feirste. Donnchadh Ó Loingsigh ón Ard Chraobh i mBaile Atha Cliath a ghnóthaigh an duais don reacaireacht le "Slán chun Pádraic Sairséal."

Bhain na duaiseoirí cail amach dóibh féin thar na blianta ina dhiaidh sin.

Bhí ós cionn míle duine i lathair sa Seomra Cruinn den Rotunda agus ionadaí Ard mhéara Bhaile Atha Cliath J. J. O'Meara, T.C. i gceannas mar Uachtarán an Oireachtais. Ní raibh an tArdmhéara Risteard Mac Aodha féin inann bheith ann de bharr tinnis. Deineadh reitheach le lucht na mBóthair Iarann agus fuair na cuairteoirí chuig an Oireachtas ticead fillte ar tháille ticeid singil agus fuair na h-iomaítheoirí na ticeid ar leath-chostas an ticeid singil.

Bhí T. H. Thomas, Herald Bard ag Gorsedd i lathair ón Eisteddfod.

Chuir se íontas ar lucht an Chonartha mar d'éirigh leo an oíche sin. Leigh an Craoibhín an dán "Eireochamaoid Feasta" a bhí ceaptha aige don ócáid agus idir an dá chuid den cheolchoirm thug sé óráid ghairid uaidh. Léadh na teachtaireachtaí a tháinig agus ina measc bhí ceann ón Athair Eoghan Ó Gramhna, Prescott, Arizona.

Fuair an tOireachtas ard-mholadh sna nuachtáin in Éirinn agus thar lear. Tugadh le fios dón saol go raibh an teanga beo fós in Éirinn. Shocraigh an Conradh ar Oireachtas a chomóradh uair sa bhliain feasta agus a scóp a leathadh. Is cuid den stair anois na constaicí a bhí le sarú ag an gcéad choiste úd agus mar ar saráíodh iad diaidh ar ndiaidh. Bhí toradh fadtéarmach agus tionchar nach beag ag an gcéad Oireachtas úd ar obair na teanga ar fud Éireann ó shin i leith.

DONNCHADH Ó SUILLEABHÁIN.

An tAthair Mac Fháidín a bhí i nGaioth Dobhair.

Éireimid Feasta

Éireimid feasta, tá'n la geal ag teacht,
Is ní bhéimid faoi smacht mar atáimid,
Ag sméarla gan bhrí nó lucht Bearla gan chroí,
Ach bhearfaimid aghaidh ar an namhaid.
A chladhaire an Bhearla, luigh síos go deo!
Ta an fíor-spiorad beo ins na daoine,
Níl meas ar do sheort, ar do chleas nó do spórt
Ag óganaí cneasta na tíre.

Bhí an Bearla mar gmuí ar an spéir ins gach clúid,
Agus dhall sé na hÉireannaigh fóra,
Ach tá sibh anseo go bríomhar agus go bec,
Go dtógfaidh sibh ceo dubh na tíre.
Ins an ard-teanga bhí ag bard agus saoi
Quirim romhaibhse na naoi míle fáilte,
Roimh mhór agus bheag, roimh óg agus shean,
Roimh fhear agus bhean agus pháiste.

Ardóimid teanga na hÉireann le bród,
Ar sonas, ar séod agus ar bpearla,
Is cuirfidh sí ruaig agus bhearfaidh sí bua
Ar ghlaifarnaigh chrua an Bhearla.
Ní bhfaighidh sí bás ach beidh sí ag fas
Ina crann bhreá chraobhuil alainn,
Agus scapfaidh an sceal ó bheal go beal,
Go mbeidh saoirse agus sean le fáil ann.

Leis an Chraoibhín Aoibhinn.

Bhí seandúine creapalta ag mearadrú ar an tseanscuab gharbh, a bhí déanta aige féin as an fhionnadh a bhain sé as ruball asail. Gach uair ar thom sé síos sa phéint an scuab, fuair sé ardhú meanma. Bhí an pictiúr chóir a bheith críochnaithe aige. Aige-san amháin a mbéadh fhios aige cáidé bhí ann. Ní raibh ganntanas dathanna ann. Bhí siad i mullach a chéile. Bhí oiread ar a mhéara 's ar a cheirteach.

Seiorr a shuíochan agus bualadh síos go nimhneach é ar an urlar crua leacach. Chuir teangbháil tobann a choirp le cruacht an urlair air scrios mionna-móir a ligean as. B'iad a bhí aige, agus ba bheag a shil sé de shruth acu a chur as ar ócaid den chineál fiú amháin 's nach raibh a' nduine le h-éisteacht leo. Thug siad sásamh intinne do. Bhí a bhocsa dathanna caite lena thaobh agus a scuab ina luí san tsalachar. Mionna-mór eile ortha. Sin an dóigh. Tá sé ibhfad ró-mhaith acu. Iarracht cha dtear' sé bogadh.

D'amharc sé thart air. Bhí an péint doirte anuas ar an urlar, ag suí isteach ina chéile agus patrúin ghalánta a dhéanamh ar an urlar ag a thaobh. Gan cor na bogadh d'arc sé ar an iontas seo. Nach greannmhar an áit ar fágadh mé, adeir sé leis féin, agus nach saoihiúil mar atá na dathanna sin ag meascadh le chéile - gan a nduine ag cur chuca no uatha ach fana an urlair. Níor chuir an titim aisteach seo a tháinig air pian ar bith breise ina ghéaga tanaí. Bhí oiread iontais air ag stánadh ar an ghréasan úr seo a bhí os a chóir, nach dtug sé áird ar a phian. D'ardaigh sé é féin go mall-trialach le cuidiú na cathaoireach. Shuí anois go cúramach agus d'fhan ansin ag stánadh ar an urlar.

Bhí luisne ina shúile. Anonn leis fhad leis an fhuinneog céanna sin ag dearcadh ar na tonnta móra ag briseadh thíos faoi. Nach minic a chonaic sé na céata cineál dathanna sna tonnta céanna - glas, gorm agus na dathanna eile uilig gan ainm idir "glas" agus "gorm". Inniu bhí an fharráige ciúin. Ní raibh dathanna ar bith le feiceáil ach an taon dath amháin - an dath sin a bhí ar iasacht ag an fharráige ón speir. Bhí an fharráige comh ciúin le clár inniú. Bhéadh bádaí amach 's isteach go tír-mór roimh an oíche. Seans go dtiocfadh an fear usal sin a bhéadh ag dathadoireacht fa na beanna. Gheall sé go mbéadh sé arais fa chionn coicise. Ach ta coicis caite ó shoin. An ag magadh a bhí sé nuair a gheall sé cuidiú leis na dathadoirí seo a bhí ag iarraidh a gcuid smaointe a bhreacadh ar phárléamh. Nar fhág sé chuile chineál péint acu! Nar chuir sé comhairle orthu conas a láimhseáil, agus nar mhol sé a gcéad-iarrachtaf go h-ard na speire!

"Bhfaca tú cuid de chuid pictiúirí Dhónaill?" arsa seanbhean bheag sheimh, liom féin la. "Chonaic", arsa mise a freagairt go mínte. "Góide shil tú díobh?" arsa sise, mo cheistiú. Sular fhreagair mé í, mhachtnaigh mé ar a h-ainm, a fear, muintir Dhónaill, agus nuair a shásaigh mé mé féin nach riabh muintearas ar bith eatarra d'fhreagair mé go cúramach í. "Leoga maise, níor shíl mé mórán díobha ach tá mise dall ar ealáin an lae inniú. An rud a chaithfinnse sa bhocsa broscair, b'fhéidir gur freama ornáideach a chuirfeadh duine eile air," arsa mise. "Cogar", ar sise go beag liom, "an bhfaca tú ceann leis an Mhaighdean Mhuire?" "Silim go bhfaca", ara mé féin.

"Bhfuil se fíor go bhfuil sé méara aige ar lámh amháin da cuid?" ar sise. "Ní thiocfadh liom a rá, ach ma tá féin, ní dhéanfadh sin dochar," arsa mé féin. "Spréach síorraí ort, ar sise, "tá tusa comh h-olc leis féin. Sé mhéar ar lámh na Maighdine Muire," ar sise, 'mo fhágail, "bhuaill sin amach troid chodligh 's rása gearan." Smaoitigh mé an tráthnóna sin go dtabharfainn cuairt eile ar an tsean péintéar, le tréan fiosracha. Ba mhaith liom tuilleadh da chuid oibre a fheiceáil. Chuir an créatur failte charthannach romham. Bhí luchtair air m'fheiceáil. Bhí neart pictiúirí úra déanta aige agus bhí ceann aige fa mo choinne. "Pictiúr den Mhaighdean Mhuire, ar seisean. Ghabh mé buíochas leis. Bhí sé ag mearadrú ar litir a fuair sé an lá sin. Shíl sé chugam í. "Nach bhfuil sin maith," ar seisean. Bhí seic dhá chéad punt sa litir ar son cúpla pictiúr a dhíol sé. Bhí litir istigh aduirt go mbéadh taisbeantás ealaine i mBeal Feirste fa chionn míosa. Bhéadh luchtair orthu tuilleadh da chuid pictiúirí a fháil. Mhol mé a chuid oibre go h-ard, cé nach raibh mé ariamh ró-mhaith ag aidíochta molta. D'fhág mé slán aige agus d'iarr air coinneáil leis an obair. Níor oscail mé mo bheartan go dtí gur bhain mé an baile amach. B'fhíor don tseanbhean ach nar chuma. Bhí margadh da léithidí. Tá péintéar an oileáin fé fhóid inniú. Níl fáil ar a chuid pictiúir feasta. Tá mórán péinteirí óga ag déanamh aithris air inniú ach sin scéal eile!

Donchadh MacFhionnlaoidh,
Cloicheannfhaola.

Baill do'n Choiste Náisiúnta agus do'n Choiste Áitiúil. Ó chlé; Nóirín Ní Chonghaile, Áine Mhic Fhionnlaoidh, Aodh Ó Domhnaill (Cathaoirleach-Coiste Náisiúnta) Máire Mhic Niallais, Pádraig Mac Suibhne.

Oireachtas '77 agus Comhaltas Uladh

Fad a bhí mé im' Uachtaran ar Chomhaltas Uladh a tionóladh Oireachtas na Gaeilge i nGaioth Dobhair, do'n chéad uair ó athbheoigh on tOireachtas sa bhliain 1939. O tharla go raibh Oireachtas Uladh ar siúl sa Ghaeltacht chéanna le cúpla bliain roimhe sin bhí an talamh réidh don mhór-ócáid, agus bhí coiste oilte le dhul i mbun a eagraithe. Dar ndó, thug Comhaltas Uladh cuidiú ar achan dóigh, idir bholscaireacht, chostais taistil do na iomaitheoirí agus tré dhuais mhór spésialta a bhronnadh i gcúimhne ar Pádraig Mac Con Midhe, chomh maith le lán liosta

lóstín a chur i gcló do'n Oireachtas. Bhíos féin i láthair do na hócáidí móra agus chaitheas cúpla lá ag na comórtasí. Chuir Iar Uachtaran an Oireachtais, Áine Nic Giolla Bhríde tús iontach leis an bhFeile lena cuid caintespreaguil inár nocht sí toradh a doimhin-mhacnaimh ar ghréithe tábhachtacha de cheist na h-athbheochana. Easpa spáis doibh uilig a bhí ag iarraidh brú isteach ar an bhfáiltiú ag Radarc na Mara is mó a fhanann i mo chuimhne, ach dóibh siúd a raibh slí ann dóibh bhí oíche ar dóigh ann. Geol agus rince, greann agus spóirt, Aire na Gaeltachta ina cheart-lár agus bean óg lena ais a bhéadh ina chomharba aige ní b'fhaide anonn. Tuar dóchais!

Comórtas na gCoiracha Sinsearachta ba mhó a thaitin liom féin agus d'fhan binneas na gceoltoirí liom tamall fada ina dhiaidh. Nar chuma cé acu a bhain an duais, ós beag a bhí eatarthú. Bhí féasta ceoil ann d'óg agus d'aosta.

Bhí an-eagar ar na Seirbhísi Eaglasta agus ghlac muintir na h-áite páirt mhór iontú. Bhí ceol den scoth le cloisteáil agus sinn ag iarraidh beannacht Dé ar ar n-iarrachtaí. Thar a bheith sásta liom féin a bhíos ag fágáil Oireachtas na Gaeilge 1977 dom. Bhí Gaeil Uladh tarais a chruthú do'n saol mór gurbh fhéidir an Fheile mhór náisiúnta a réachtáil sa Phríomh Chathair. Maidir liom féin de, cé gur fhreastail mé ar ghné éigin de gach Oireachtas ó 1939 i leith creidim gurab é 1977 an bhliain is mo a leanfaidh i m'chuimhne. Bhí fíor spiorad an Oireachtais le fáil go fial agus go fairsing ann. Go dtuga Dia dúinn a léitheid ath-uair.

Máire Bean Uí Ghógáin.

Oireachtas na Gaeilge

Tá tráth an Oireachtais buailte linn arís agus is go Gaoth Dobhair a bhéidh ar dtírial. Einne a bhí í láthair ag Oireachtas na bliana 1977 béidh dea-chuimhne aige ar an gcomhlúadar caoin a bhí aige san áit céanna an bhliain sin agus ar na h-imeachtaí dúchasacha a cuireadh ós a chomhair le pléisiúr agus le taitneamh a bhaint asta. Agus thar gach rud eile an dea-eagar a bhí ar gach ní ag an gCoiste áitiúil. Bionn dea-chuimhne agamsa ar Ghaeltacht Thír Chonaill i gcónaí mar is fada mé ag casadh ann le mo mhiseach, mo chreideamh agus mo chuid Gaeilge a laidriú. Bhí mo chéad turas ann go dtí an Fál Carrach sa bhliain 1929 agus ina dhiaidh sin go Rann na Feirste, Gaoth Dobhair, Gleann Cholmáille, Cill Chártha - chaith mé tréimhsí s'na h-aiteacha sin go léir ó am go céile riamh ó shoin. Bhí sé de phribhléid agam aithne a chur ar an Athair Lorcán Ó Muireadhaigh, fáthach fir, a d'fhág lorg a láimhe ar Rann na Feirste agus ar an gColaiste a bhunaigh sé san áit faoi bhrat Bhríde. Nuair a bhí mé i mo Runaí ar Chomhdháil Náisiúnta na Gaeilge s'na dachadaí tháinig duine de chlann Uí Dhomhnaill as Rann na Feirste mar threoraí chugainn. D'fhéadfá a rá gur togha fir a bhí ann, nar mhiste leis an saibhreas gaeilge agus ar bhain leis a bhí aige féin o dhúchas a roinnt leis an bpobal pé airt ar cuireadh ag obair é. Conall Ó Domhnaill a bhí ann, an Conall céanna ata anois ina Uachtarán ar an Oireachtas. Gura fada buan é agus gura fada buan é an coiste a thogh é mar Uachtarán. Tá dea-chuimhne eile agam, mo chara, Gearóid Ó Lochlainn, fear mór dramaíochta, do theacht isteach chugam san oifig lá i mBaile Atha Cliath agus sceál mór le h-insint aige domh - bhí an Rialtas sásta cabhrú le scéim chun amharclann a thógail i nGaith Dobhair do na h-aisteoirí dilse dea-oilte a bhí tar eis cáil a bhaint amach dóibh féin ar fuaid na h-Éireann uile - Aisteoirí Ghaith Dobhair faoi Áine Nic Giolla Bhríde. Ní beag san, tá an Ghaeilge beo fós i nGaith Dobhair ach tá forbairt eacnamaíochta deanta agus a dhéanamh sa cheantair - dhá rud nach reitíonn i gcónaí lena chéile. Guím rath agus cabhair Dé ar lucht na Gaeilge i nGaith Dobhair agus tá athas orm gur mhair mé chun athrú eacnamaíochta a fheiceáil ag teacht agus ag fas ar mhaithe leis an bpobal Gaeltachta seo. Go raibh Oireachtas thar barr ann i mbliana! Molaim Conall Ó Domhnaill, Uachtarán; Máire Mhic Niallais, Runaí; Pádraig Mac Suibhne agus Antoine Ó Dochartaigh, Cisteoirí; Noel Ó Gallchoir, Stiúrthóir, agus an Coiste Áitiúil mar aon le Ó Donaill eile, A odh Ó Donaill, Cathaoirleach, Áine Bn. Mhic Fhionnlaóich, Riarthóir agus an Coiste Náisiúnta, go raibh toradh fóna ar a saothair go léir.

Eibhlín Ní Chathairiabhagh. 21/9/'80.

Amhrán A' Bhaisileara

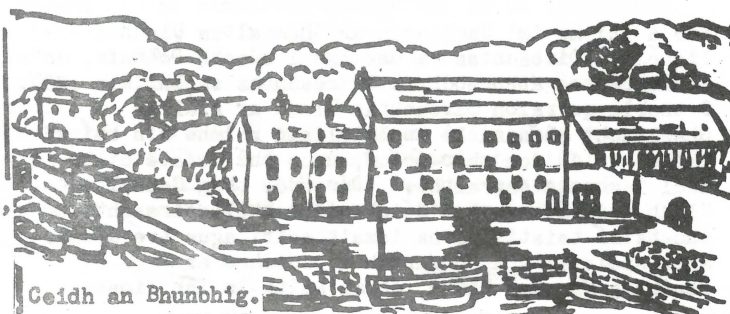
Níl fhios agam fhéin caide'n cinéal saol é,
I don't understand it, maith no olc;
Mas é tincleoir fhéin é no an táilliúir aerach,
Or the rambling réice, faigheann sé bean:
Chan tincleoir mise no táilliúir aerach,
Agus foul Cha dearn mé 'riamh ar neach;
Mar sin fhéin, now 'tis quite plain now,
Gur lochtaí éigin a rinne mé loit.

I dtús mo shaoil domh, bhí mé rud beag aerach,
Na comharsain taobh liom, I fancied not;
Is mo mháthair fhein a ra day by day liom,
That it's with the agent I should make the match:
Bhí Andy Healy ar a bhaile taobh liom,
Chomh maith le heinne 'bhí dul sa rath;
He'd give me Mary agus móin mar spré léithe,
And there wasn't her equal sa pharóiste uilig.
Ach nuair a bhí mo flame-sa ar iníon an agent,
Sure Mary Healy had no chance;
So Joe McGeady, chuir sí 'níos le sceála
And I told him plainly gan 'theacht arais.

So d'imigh mé fhéin down to the agent,
To see if he'd take mé mar chliamhaín isteach;
Ar a' ghunna léim sé in a hell of a rage too,
And only for I was a racer, I'd be surely shot.
Blianta ina dhiaidh sin bhí iníon eile ag Healy,
But she was no way chomh maith le Moll;
Agus shil me féin now gur dheas an sceál é,
Da bhfaighinn mar chéile í agus fortune maith:
Chuir me Mickey Neillie soir dha hiarraidh,
Saying I'd take no dowry maith no olc;
Ach 'sé dúirt na Healys that I was grey now,
And that Kate wouldn't take mé da mba liom Éire ar fad.

And now tá mé m'aonar ag dul san aois dom,
Without wife or baby a réiteodh beacht;
Ach tá iníon tincleoire thiar ar a' Chéidue,
And if she don't take me, well I must stop!

William Sling (the Younger).

Ceidh an Bhunbhig.

Bheadh sé deacair cur síos cruinn a dhéanamh ar ca mhéad duine as Rann na Feirsde a chuaigh chuig Oireachtas na Gaeilge no ca mhéad duais a bhuaigh siad le cupla scór bliain. I mbaile mar é a raibh an seanchas, an ceol agus an cultúr dúchais go tréan ann ariamh anall agus a dtáinig an tradisiún anuas ó ghlún go glún - amháin ó Mháire John agus Meadhbha Thárlaigh Mhóir, siar go dtí ceol na ndálach. Seanchas ó Ghráinne Fhroinnsiaís, Sorcha Chonail, Seán Néill, Johnny Shélmisin agus móran eile. Bhi na sean amháin sin ar a dtóil ag léithid Annie Murray, Hiúdaí Fheidhlimidh, Eoghan Ó Donnail agus go leor eile a raibh ortha an choigchrioch a bhaint amach agus nach bhfuair an deis ariamh a dhul 'na phríomh-chathrach. Ba bheag teach ar an bhaile mar sin nach raibh baint de chineál éigin acu le Féile Náisiúnta an Oireachtais a chuir Conradh na Gaeilge ar bun le n-ár saíocht dúchais a chaomnú ag tús an cheid seo.

Sa bhliain 1939, an bhliain a raibh comhchaidreamh na n-Ollscoil i Rann na Feirsde, fuair Hiúdaí Phaidí Hiúdaí cuireadh chuig an Oireachtas ar tús agus d'fhan sé i nÓstan an North Star ar ocht scillinge san oíche. Ní raibh iomaíocht ar bith ann an bhliain sin ach bhí i 1940 nuair a bhí sé féin agus Seán Bán i mbun agallamh beirte. Bhuaidh Hiúdaí móran de na comortais amháin agus an Bonn Oir i 1958. B'annamh nach raibh an Fear Bán ag an Oireachtas go h-aigeantach i measc an cheoil agus thóg sé an chraobh leis sa scéalaíocht.

Ba i dtús na ndachaidí a chuaigh Neidí Frainc agus Donal Dhonnchaidh suas ar tús agus thabhuigh siad cluadaofa féin 'san Agallamh Beirte. Is iomaí sin Oireachtas a raibh Neidí aige ó shoin, agus é i mbarr a réime 'sa scéalaíocht. Ins na blianta sin bhuaill siad le cuid eile de bhunadh Rann na Feirsde - teaghlach ceolmhar Mhicí Hiúdaí a bhí fa'n am seo i nGaeltacht na Mí. Ba mhínic sin Uachtarán an Oireachtais anois - Conall Ó Dómhnaill ar thús cadhnaíochta ins na comortais amháin. Ó'n t-sean-am anall, ba mhór an teach áirneáil seanchais teach Sheáin Néill agus ní raibh i bhfad go raibh Micí Sheáin ar a chosán go Baile Atha Cliath agus cuid den uachtar arais leis. Mar Seán Bán, ní raibh Micí in easnamh ró-mhínic agus muna raibh an chead áit bainte amach aige 'sa scéalaíocht ní raibh sé i bhfad ar gcúl.

Bheadh sé deacair agus mé ag scríobh an ailt seo fa dheifre a rá cé a bhuaigh agus cé nar bhuaidh duaiseanna ach is beag acu nach raibh ar thús a' tsoiligh am éigin - sar-scéalaí mar Niall Mhícheáil atá ar a shean léim go fóill, Gráinne Ní Dhónaill, Anna Ní Ghrianna, Séamus Ó Grianna, Bríd Ní Bhaoighill, Síle Ní Dhónaill, Bríd Ní Dhónaill, Eoghan agus Froinnsias Ó Grianna agus Donnchadh Ó Baoighill, mac 'dearthara do Mhicí Sheáin (an dara glún) a bhuaidh an chead áit sa scéalaíocht i 1978.

An áit a mbíonn an seanchas láidir fasann na h-amháin as as dúthshraith sin agus innsteair an gcéal tré mheán an cheoil. Thabhuigh Caitlín Ní Dhónaill cliú do Rann na Feirsde anuraidh ins an chomórtas amháin ar an sean nós ainneoin comórtas dian óna Gaeltachtaí eile, an áit a bhfuil an nós seo láidir. B'annamh nach raibh amháinaithe Rann na Feirste i gcoimhlint an Oireachtais - Seán Ó Duibheannaigh, Sally Ní Ghallochóir, Donal Ó Gallchóir, Máire Ní Bhaoighill, Gearóidín Ní Ghrianna, Donnchadh Ó Dómhnaill agus Aodh Óg Ó Duibheannaigh, a fuair an dara h-áit i gcomórtas na bhfear anuraidh. Ach is e an tuar dochais is mó atá againn anois go bhfuil na páistí óga ar an bhaile agus an Fhiannaíocht agus seanchas a sinsir ar a dtóil acu, tógtha leo ó ghlún go glún mar ba dual daofa agus go mbéidh siad san iomaíocht anseo i nGaith Dobhair. Is trua nach bhfuil na h-amháin ar an sean-nós chomh maith acu agus atá an seanchas, ach nuair atá fas cheana féin i ngné amháin tábhachtach d'ar gcultúr a léiríonn neart na teangan ar a' bhaile ba chóir go dtiocfadh cuid amháin Mháire John 'na chuibrinn arais ins an tsean-nós cheanna, ar cheol sise iad ina teach beag seasgair thíos ar bhruach na mara.

Is cúis lúcháire dúinn uilig an Féile Náisiúnta seo a bheith i nGaith Dobhair - ag pilleadh ar an dúchas as ar fáisceadh é agus is cinnte go gcuirfidh sé i gcuimhne do mhóran as Rann na Feirsde na h-Oireachtais ghlórmhara a raibh siad aige i mBaile Atha Cliath ón chead lá a chuaigh Aodh Ó Duibheannaigh ar a tsean traen, corradh le dhá scór bliain ó shoin.

Pádraig Ó Baoighill 19/9/'80.

Aisteoirí Ghaith Dobhair ins "Na Cruiteacháin" ins na seascaidí. Ainmnigh iad.

GUTH₇TUAIM, DOIRE BEAGA.